

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь - бакалавр

на тему: «Видатки бюджету на соціальний захист населення: сучасний стан та перспективи»

Спеціальності:
072 Фінанси, банківська справа та страхування

Хімича Володимира Тарасовича

Керівник:
Шпортюк Володимир Григорович
доцент кафедри фінансів, кандидат фіз-мат. наук

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____
« ____ » _____ 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	
НАСЕЛЕННЯ.....	7
1.1 Визначення соціального захисту	7
1.2 Основні напрями соціального захисту.....	10
1.3 Міжнародний досвід у сфері соціального захисту	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА	
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ	25
2.1 Загальний аналіз бюджетних видатків на соціальний захист	25
2.2 Ефективність використання бюджетних коштів на соціальний захист.....	38
2.3 Проблеми та виклики сучасного стану фінансування соціального захисту	45
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО	
ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	52
3.1 Стратегії оптимізації видатків на соціальний захист	52
3.2 Вдосконалення механізмів розподілу та контролю за використанням	58
3.3 Інноваційні підходи до фінансування соціального захисту	64
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми Тема видатків бюджету на соціальний захист населення є дуже актуальною в сучасному світі. Забезпечення соціальної підтримки громадян є важливим аспектом соціальної політики будь-якої країни. Зростання нерівності, демографічні зміни, економічні кризи та інші фактори роблять цю тему надзвичайно важливою для обговорення. Видатки на соціальний захист сприяють підтримці найбільш уразливих верств суспільства, забезпечуючи їм необхідні соціальні послуги та допомогу. Передбачення належного рівня фінансування цих програм та їх ефективне використання мають велике значення для забезпечення соціальної стабільності та розвитку країни.

Зростання звернень до соціальних служб, особливо в умовах економічної нестабільності або кризи, підкреслює важливість ефективного функціонування та адекватного фінансування соціальних програм. Недостатнє фінансування може призвести до недостатньої доступності соціальних послуг для населення, що загрожує загальному благополуччю та стабільності суспільства. Тому важливо проводити аналіз ефективності видатків на соціальний захист, щоб забезпечити їхню належну орієнтованість на потреби населення та максимальний соціальний вплив. Крім того, зміни у соціально-економічному середовищі та розвиток нових викликів, таких як цифрові технології та зміни в ринковій структурі, потребують постійного оновлення соціальних програм і механізмів соціального захисту, щоб вони залишалися актуальними та ефективними.

Враховуючи велику кількість внутрішніх та зовнішніх викликів, таких як пандемія, природні катастрофи, міграційні процеси та інші кризові ситуації, ефективне функціонування системи соціального захисту стає критично важливим. Адаптивність та гнучкість у реагуванні на такі виклики вимагають не лише адекватного фінансування, але й розробки стратегій запобігання кризовим ситуаціям та швидкого реагування на них.

Крім того, забезпечення сталого економічного розвитку вимагає збалансованого підходу до розподілу бюджетних коштів, включаючи інвестиції в освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру та інші сфери, які сприяють підвищенню рівня життя населення та зменшенню потреби у соціальній підтримці. Такий підхід сприяє створенню умов для підвищення соціальної мобільності та зниженню рівня бідності в довгостроковій перспективі.

Об'єкт дослідження є система видатків бюджету на соціальний захист населення.

Предметом дослідження є фінансові аспекти та ефективність витрат коштів державного бюджету на соціальний захист населення.

Метою дослідження є ретельний аналіз та оцінка ефективності використання бюджетних коштів на соціальний захист населення з метою забезпечення підвищення якості життя громадян.

Завдання дослідження:

- дослідити визначення соціального захисту;
- вивчити основні напрями соціального захисту;
- розглянути міжнародний досвід у сфері соціального захисту;
- розробити загальний аналіз бюджетних видатків на соціальний захист;
- проаналізувати ефективність використання бюджетних коштів на соціальний захист;
- запропанувати стратегії оптимізації видатків на соціального захисту.

Методи дослідження: статистичний аналіз даних щодо обсягів видатків на соціальний захист, їх структури та динаміки з часом дозволяє виявити тенденції та залежності у фінансових витратах. Економічне моделювання використовує економічні моделі для прогнозування ефективності різних варіантів розподілу бюджетних ресурсів на соціальний захист та визначення оптимальних стратегій фінансування. Соціологічні дослідження, такі як опитування та анкетування

населення, виявляють їхні потреби у соціальній підтримці та оцінюють їхнє задоволення існуючими програмами. Аналіз програм та політик розкриває ефективність різних соціальних ініціатив та їхній вплив на якість життя та соціальну справедливість. Кейс-стадії та порівняльний аналіз дозволяють вивчати конкретні випадки реалізації соціальних програм у різних країнах чи регіонах для визначення успішних практик та проблемних аспектів. Нарешті, експертні оцінки, залучаючи фахівців у галузі соціальної політики та фінансів, допомагають отримати оцінки та рекомендації щодо оптимізації фінансування соціального захисту.

Теоретична база дослідження. Включає аналіз соціальної політики та економіки соціального захисту, дослідження концепцій соціальної справедливості та фінансів публічного сектору, а також урахування демографічних та економічних тенденцій. Підхід до дослідження ґрунтується на засадах публічних фінансів та аналізу бюджетних процесів, спрямованих на оптимізацію фінансування соціального захисту та забезпечення ефективності та справедливості розподілу соціальних ресурсів.

Емпірична база.

Новизна дослідження полягає в комплексному аналізі ефективності витрат бюджету на соціальний захист населення з урахуванням сучасних соціально-економічних та демографічних викликів. Дослідження відзначається врахуванням актуальних теоретичних підходів до соціальної політики та фінансів публічного сектору, а також застосуванням інноваційних методів аналізу, таких як економетричне моделювання або соціологічні дослідження. Дослідження спрямоване на виявлення нових можливостей для підвищення ефективності соціального захисту та оптимізації бюджетних ресурсів з метою забезпечення сталого соціального розвитку та підвищення якості життя населення.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для покращення системи соціального захисту населення на практичному рівні. Рекомендації, отримані в результаті аналізу ефективності витрат

бюджету, допоможуть у прийнятті обґрунтованих рішень щодо розподілу соціальних ресурсів та удосконаленні соціальних програм. Крім того, виявлення ключових проблем та перспективних напрямків розвитку в сфері соціального захисту може служити основою для розробки політичних рекомендацій та стратегій управління соціальною сферою, спрямованих на забезпечення підвищення якості життя населення та зменшення соціальних нерівностей. Таким чином, дослідження має потенціал сприяти практичним змінам у соціальній політиці та відновленню довіри до державних інституцій.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 76 сторінок. Список використаних джерел налічує 52 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Визначення соціального захисту

Значний інтерес у сфері соціальних наук та політики є, через свою важливість для забезпечення благополуччя та соціальної справедливості. Дослідження цієї теми дозволяє глибше розуміти концептуальні основи соціального захисту, його цілі, принципи та функції. Аналіз теоретичних аспектів допомагає виявити різноманітні підходи до соціального захисту, включаючи ліберальні, соціал-демократичні, консервативні та інші, та зрозуміти їхню суть та переваги. Крім того, дослідження цієї теми дозволяє розглянути основні концепції соціального захисту, такі як універсалізм та селективність, а також оцінити їхній вплив на формування соціальної політики та системи соціального захисту. Розгляд теоретичних аспектів також допомагає ідентифікувати основні виклики та тенденції у сучасному соціумі, які впливають на розвиток соціального захисту населення, такі як демографічні зміни, економічна нестабільність та соціальна нерівність. Таким чином, дослідження теоретичних аспектів соціального захисту населення є важливим для формування стратегій соціальної політики та практичних заходів, спрямованих на покращення якості життя та соціального захисту громадян.

Важливою для розуміння основних принципів та концепцій, які лежать в основі системи соціального захисту. Дослідження цієї теми дозволяє розглянути різні підходи до визначення соціального захисту, включаючи його роль у забезпеченні соціальної справедливості та відповідальності держави перед громадянами. Аналіз теоретичних аспектів дає змогу проаналізувати основні складові соціального захисту, такі як соціальні права, соціальні послуги та соціальні допомоги, та зрозуміти їхню взаємодію в рамках соціальної системи. Дослідження також допомагає виявити

ключові проблеми та виклики, які стоять перед сучасними системами соціального захисту, та виробити стратегії для їх вирішення. Таким чином, розуміння теоретичних аспектів соціального захисту населення має велике значення для розробки ефективних соціальних політик та програм, спрямованих на поліпшення якості життя громадян [10].

Визначення соціального захисту є ключовим аспектом в сфері соціальних наук та політики. Ця тема вивчає сутність та значення соціального захисту як системи заходів, спрямованих на забезпечення благополуччя, безпеки та підтримки громадян у суспільстві. Вона охоплює різноманітні аспекти, включаючи соціальні права, соціальні послуги, соціальне страхування та допомогу, пенсійні системи, медичне обслуговування та інші форми соціального захисту. Аналіз цієї теми дозволяє розуміти роль держави та інших соціальних інститутів у забезпеченні соціального захисту, визначати принципи та цілі цієї системи, а також вивчати механізми її функціонування та розвитку. Враховуючи сучасні виклики та тенденції, такі як демографічні зміни, економічна нестабільність та соціальна нерівність, розуміння визначення соціального захисту стає надзвичайно важливим для розробки ефективних стратегій та політик, спрямованих на покращення якості життя та благополуччя населення [7].

Визначення соціального захисту включає в себе не лише матеріальний аспект, а й ширший спектр заходів, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості та зменшення соціальних нерівностей. Ця тема досліджує не лише економічні аспекти соціального захисту, а й його соціальні, культурні та політичні виміри. Вона розглядає важливість соціального захисту для забезпечення гідності та якості життя всіх громадян, особливо вразливих категорій населення. Дослідження цієї теми дозволяє розуміти, які конкретні заходи можуть бути вжиті для підтримки та захисту різних соціальних груп, а також як можна оптимізувати розподіл соціальних ресурсів для досягнення максимального ефекту. Таким чином, вивчення визначення соціального

захисту має велике значення для розвитку соціальної політики та практики, спрямованих на створення справедливого та благополучного суспільства.

Визначення соціального захисту є фундаментальним поняттям у сучасному суспільстві, яке відображає ставлення держави та суспільства до своїх громадян, особливо в умовах зростаючої складності та різноманітності соціальних потреб. Ця тема звертає увагу на широкий спектр соціальних та економічних заходів, спрямованих на захист та підтримку найбільш вразливих членів суспільства, а також на створення умов для досягнення рівного доступу до основних соціальних послуг і можливостей для всіх. Поняття соціального захисту охоплює багато аспектів, включаючи соціальне страхування, медичну допомогу, житлову підтримку, пенсійні системи, соціальну допомогу та інші форми підтримки, які спрямовані на забезпечення максимальної соціальної підтримки та захисту населення [9].

Важливим аспектом визначення соціального захисту є розгляд його цілей та принципів, які визначаються соціальною політикою країни та враховують потреби та цінності суспільства. Ці цілі можуть включати забезпечення гідного рівня життя, зменшення бідності та нерівності, захист прав та інтересів населення, підтримку сімей та дітей, а також забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та житлових умов. При цьому принципи соціального захисту можуть варіюватися в залежності від політичної та історичної контексту, але в основі завжди лежать ідеї солідарності, справедливості та взаємодопомоги.

Дослідження та розуміння визначення соціального захисту має велике значення для формулювання та реалізації ефективних соціальних політик, які спрямовані на забезпечення благополуччя та соціальної справедливості в суспільстві. Враховуючи швидкі зміни у демографічній та економічній ситуації, розуміння цього поняття допомагає виробити ефективні стратегії реагування на сучасні виклики та тенденції, а також впровадження інноваційних підходів до організації та фінансування соціальних програм і послуг. Таким чином, вивчення визначення соціального захисту є не лише

актуальним, але й необхідним для підтримки стабільності та розвитку сучасного суспільства [11].

Поняття соціального захисту визначається не лише національними стратегіями соціальної політики, а й міжнародними конвенціями та договорами, що стандартизують мінімальні права та гарантії для всіх людей. Вивчення визначення соціального захисту є важливим для розробки та впровадження ефективних соціальних програм, які спрямовані на забезпечення гідності, справедливості та соціальної інклюзії у суспільстві. Таким чином, глибоке розуміння визначення соціального захисту дозволяє розробляти та впроваджувати політики та програми, спрямовані на поліпшення якості життя всіх громадян, зменшення соціальних нерівностей та підвищення загального рівня благополуччя в суспільстві.

Отже, визначення соціального захисту є ключовим аспектом сучасного суспільства, яке визначає ставлення держави та суспільства до підтримки своїх громадян у складних життєвих ситуаціях. Ця тема охоплює різноманітні аспекти, від цілей та принципів соціального захисту до форм та моделей його реалізації. Розуміння цього поняття є необхідним для розробки ефективних стратегій соціальної політики, спрямованих на забезпечення гідності та благополуччя всіх членів суспільства, зменшення соціальних нерівностей та підвищення рівня соціальної справедливості.

1.2 Основні напрями соціального захисту

Сьогоднішній день дозволяє систематизувати та вивчити ключові аспекти та напрями діяльності у сфері забезпечення соціального захисту населення. Соціальний захист включає в себе різноманітні програми, послуги та заходи, спрямовані на покращення якості життя громадян, підвищення їхнього благополуччя та забезпечення соціальної справедливості.

Основні напрями соціального захисту включають, але не обмежуються:

- соціальне страхування: цей напрям охоплює систему страхування від різних ризиків, таких як хвороба, безробіття, інвалідність та інші негативні життєві обставини. вона передбачає виплату допомоги або компенсації у випадку настання таких подій;
- соціальна допомога: цей напрям включає в себе допомогу тим, хто опинився у складному життєвому становищі або знаходиться у нерівних умовах. це може включати матеріальну допомогу, житлові послуги, харчування, медичні послуги та інші види підтримки;
- соціальні послуги: цей напрям передбачає надання різноманітних соціальних послуг, таких як соціально-психологічна допомога, консультативна допомога, підтримка у вирішенні життєвих проблем та інші види підтримки для різних груп населення;
- соціальна реабілітація: цей напрям спрямований на повернення або підтримку осіб з обмеженими можливостями у суспільство, підтримку їхньої інтеграції та самостійності шляхом реабілітаційних заходів, навчання та підтримки;
- пенсійне забезпечення: цей напрям передбачає виплату пенсій для осіб, які досягли певного віку, і для інших категорій населення відповідно до умов відповідного законодавства [2].

Ці напрями соціального захисту взаємодіють між собою та утворюють комплексну систему підтримки та захисту населення, спрямовану на забезпечення соціальної справедливості та благополуччя у суспільстві.

Соціальне страхування є одним із ключових напрямів соціального захисту, що передбачає встановлення системи обов'язкових страхових внесків, які сплачуються громадянами та роботодавцями з метою забезпечення фінансового покриття витрат на непередбачені життєві події. Цей механізм охоплює різні сфери, такі як медичне страхування, захист від безробіття, компенсація в разі інвалідності та інші форми страхування. Соціальна допомога, що є іншим важливим аспектом соціального

захисту, передбачає надання фінансової підтримки та інших видів допомоги особам, які опинилися в складних життєвих обставинах. Це може охоплювати матеріальну допомогу, житлову підтримку, допомогу в оплаті комунальних послуг, надання харчів, медичну допомогу та інші форми соціальної підтримки. Додатково, соціальні послуги, що надаються в рамках соціального захисту, спрямовані на підтримку та розвиток різних категорій населення. Це може включати соціально-психологічну підтримку, консультативну роботу, психологічну реабілітацію, підтримку сімей та дітей, а також програми професійної реабілітації та інші послуги. Соціальна реабілітація є ще одним напрямом соціального захисту, спрямованим на підтримку осіб з обмеженими можливостями та їхню інтеграцію в суспільство. Вона включає різноманітні програми та послуги, спрямовані на розвиток навичок, адаптацію до життя в суспільстві та забезпечення доступу до освіти, роботи та інших можливостей. Нарешті, пенсійне забезпечення є важливим елементом соціального захисту, що передбачає забезпечення фінансової підтримки особам у пенсійному віці або іншим категоріям громадян, які мають право на пенсію. Воно охоплює системи державного та приватного пенсійного забезпечення, пенсійні фонди та інші механізми забезпечення достатнього рівня доходу після виходу на пенсію. Соціальне страхування є важливим елементом соціальної політики, спрямованим на забезпечення фінансового захисту громадян у випадку непередбачених життєвих ситуацій. Цей напрям соціального захисту передбачає встановлення системи обов'язкових страхових внесків, які сплачуються як громадянами, так і роботодавцями. Основною метою соціального страхування є забезпечення фінансової підтримки особам у разі настання певних подій, таких як хвороба, травма, втрата працездатності, безробіття чи інші негативні обставини.

Що стосується пенсійного забезпечення, окрім видатків з держбюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, важливою частиною цих видатків є Пенсійний фонд України, котрий отримує доходи від сплати ЄСВ та складає більше половини всіх видатків на виплату пенсій.

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Основні аспекти соціального страхування включають наступне:

- медичне страхування: цей вид страхування забезпечує доступ до медичної допомоги та лікування у випадку захворювань або травм. воно може включати в себе оплату витрат на медикаменти, лікарські консультації, госпіталізацію та інші медичні послуги;
- страхування на випадок безробіття: ця форма страхування надає фінансову підтримку особам, які втратили роботу з об'єктивних причин. вона може включати в себе виплату допомоги відповідно до певних критеріїв та умов;
- страхування в разі інвалідності: цей вид страхування передбачає виплату компенсацій особам, які стали інвалідами через травми, захворювання чи інші обставини, які обмежують їхню працездатність;
- страхування в разі втрати працездатності: ця форма страхування забезпечує фінансову підтримку особам, які втратили здатність до праці у зв'язку зі страховим випадком, таким як тяжка травма або хвороба;
- матеріальна допомога в разі смерті: деякі системи соціального страхування передбачають виплату матеріальної допомоги сім'ям померлих осіб для покриття витрат на похоронні послуги та інші витрати, пов'язані зі смертю.

У багатьох країнах соціальне страхування є обов'язковим для всіх працівників, які здійснюють внески зі своєї заробітної плати. Роботодавці також зазвичай сплачують внески в цю систему за своїх працівників. Метою цієї системи є забезпечення соціальної справедливості та фінансової стабільності громадян у

випадку непередбачених обставин, що можуть вплинути на їхнє благополуччя та добробут [6].

Соціальна допомога є одним із ключових інструментів соціального захисту населення, спрямованим на надання фінансової підтримки та інших видів допомоги особам, які опинилися у складних життєвих обставинах або знаходяться у нерівних умовах. Цей напрям соціального захисту включає широкий спектр послуг та програм, спрямованих на покращення життєвого рівня та забезпечення соціальної справедливості для всіх категорій населення.

Основні аспекти соціальної допомоги включають наступне:

- матеріальна допомога: це може включати фінансову допомогу вигляді грошових виплат або надання продуктів першої необхідності для осіб, які опинилися у складних матеріальних обставинах, наприклад, внаслідок безробіття, інвалідності, втрати годувальника та інших подібних ситуацій;
- житлова підтримка: ця форма допомоги передбачає надання житла або фінансову допомогу у випадку затруднень з оплатою квартирної плати або комунальних послуг;
- допомога в оплаті комунальних послуг: деякі програми соціальної допомоги надають допомогу в оплаті комунальних послуг, таких як опалення, водопостачання, газ та електроенергія, для осіб з низьким рівнем доходу;
- харчування: ця форма допомоги передбачає надання продуктів харчування або доступ до програм харчування для осіб, які перебувають у складних матеріальних обставинах та не можуть забезпечити себе достатньою кількістю їжі; [10].

Соціальна допомога є важливим інструментом соціальної політики, який спрямований на зменшення бідності, покращення якості життя та забезпечення соціальної справедливості для всіх громадян. Вона допомагає забезпечити, що найбільш вразливі та потребуючі члени суспільства мають доступ до необхідних ресурсів та послуг для забезпечення своєї гідності та благополуччя.

Соціальні послуги є важливим елементом соціального захисту, який спрямований на надання різноманітних підтримки та послуг для розвитку та підтримки різних категорій населення. Цей напрям соціального захисту охоплює широкий спектр діяльностей, спрямованих на полегшення життя та поліпшення благополуччя громадян, особливо тих, хто опинився у вразливому становищі.

Основні аспекти соціальних послуг включають:

- соціально-психологічна підтримка: це включає консультативну та терапевтичну підтримку осіб, які переживають психологічні труднощі або потребують підтримки у розв'язанні внутрішніх конфліктів та проблем;
- консультативна робота: спеціалісти з різних галузей, таких як соціальні працівники, психологи, юристи, надають консультації та поради з питань соціальної адаптації, правових питань, психологічного благополуччя та інших аспектів життя;
- психологічна реабілітація: цей вид послуг передбачає розвиток та відновлення психологічних навичок та здатностей осіб, які пережили стресові ситуації, травми або інші складні життєві обставини;
- підтримка сімей та дітей: це може включати послуги з соціальної адаптації, підтримки батьківства, допомогу в утриманні сім'ї, психологічну підтримку для дітей та підлітків, які пережили травматичні події або виховуються у важких умовах;
- професійна реабілітація: ці послуги передбачають підтримку у процесі пошуку роботи, навчання професійним навичкам та надання консультацій з питань кар'єрного розвитку для осіб, які шукають нові можливості на ринку праці;
- соціальна інтеграція: цей аспект включає створення умов для повноцінної участі осіб у суспільному житті, включаючи доступ до освіти, культурних заходів, спортивних заходів та інших форм соціальної активності.

Соціальні послуги надаються як державними, так і недержавними організаціями, а також за допомогою волонтерських та благодійних ініціатив. Вони є

важливим інструментом соціальної політики, спрямованим на забезпечення підтримки та покращення якості життя всіх членів суспільства, зокрема тих, хто опинився у вразливому становищі [13].

Соціальна реабілітація є важливим аспектом соціальної політики, спрямованим на підтримку осіб з обмеженими можливостями та їхню інтеграцію в суспільство. Цей процес охоплює різноманітні програми та послуги, спрямовані на розвиток навичок, адаптацію до життя в суспільстві та забезпечення доступу до освіти, роботи та інших можливостей.

Основні аспекти соціальної реабілітації включають:

- професійна реабілітація: ця складова передбачає надання підтримки та навчання особам з обмеженими можливостями або тим, хто пережив травму чи хворобу, з метою встановлення або відновлення їхньої працездатності та інтеграції на ринок праці;
- соціальна адаптація: цей аспект включає підтримку осіб у навчанні навичкам самообслуговування, встановлення стосунків у суспільстві, а також вирішенні побутових та соціальних питань для досягнення самостійності та самовизначеності;
- доступ до освіти: соціальна реабілітація передбачає забезпечення доступу осіб з обмеженими можливостями до освітніх закладів та навчальних програм, а також надання спеціалізованої підтримки та адаптації для їхнього навчання;
- медична реабілітація: ця складова включає фізіотерапію, реабілітаційні процедури та інші медичні послуги для відновлення фізичного здоров'я та функцій у випадку травм або хвороб;
- психологічна реабілітація: цей аспект передбачає надання психологічної підтримки, консультування та терапії для подолання психологічних труднощів, виникають внаслідок травм, хвороб або інвалідності;

- соціальна підтримка: соціальні реабілітаційні програми надають соціальну підтримку особам та їх родинам у процесі адаптації до змін в їхньому житті, сприяючи побудові позитивних взаємин та соціальної мережі;

- технологічна підтримка: забезпечення доступу до технологій та інновацій може значно полегшити життя осіб з обмеженими можливостями, допомагаючи їм здійснювати повсякденні дії та взаємодіяти зі світом [10].

Соціальна реабілітація має на меті створення умов для повноцінної участі осіб з обмеженими можливостями в суспільному житті та забезпечення їхнього самостійного та достойного існування. Це важливий аспект соціальної політики, що сприяє побудові інклюзивного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал та брати участь у житті громади.

Пенсійне забезпечення є важливим компонентом соціального захисту, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності та добробуту осіб у пенсійному віці або інших категорій громадян, які мають право на пенсію. Цей процес охоплює системи та механізми, які забезпечують регулярні виплати пенсій та інших соціальних виплат для громадян, які вийшли на пенсію, а також для їхніх сімей та інших категорій громадян, що мають право на підтримку від держави [3].

Основні аспекти пенсійного забезпечення включають:

- державне пенсійне забезпечення: це система, в якій держава забезпечує фінансову підтримку особам у пенсійному віці або іншим категоріям громадян у вигляді пенсійних виплат. ці виплати можуть бути фінансовані з державного бюджету або з обов'язкових пенсійних внесків, сплачуваних працівниками та їхніми роботодавцями протягом робочого життя;

- приватне пенсійне забезпечення: окрім державних пенсійних програм, у деяких країнах існують приватні пенсійні фонди та програми, в які особи можуть вкладати свої кошти для забезпечення додаткової пенсійної підтримки. ці програми можуть мати різні умови та види інвестицій;

- пенсійні фонди: це фінансові установи, які збирають та інвестують кошти для забезпечення майбутніх пенсійних виплат. пенсійні фонди можуть бути державними або приватними та використовують різні стратегії інвестування для забезпечення стабільних доходів у пенсійний період;
- пенсійні програми для вразливих груп: деякі країни мають спеціальні пенсійні програми для вразливих груп населення, таких як інваліди, ветерани, люди з низьким доходом та інші. ці програми можуть передбачати підвищені пенсійні виплати або додаткові соціальні послуги;
- страхування від непередбачуваних обставин: деякі системи пенсійного забезпечення можуть включати страхування від непередбачуваних обставин, таких як інвалідність, травми або втрата працездатності, для забезпечення фінансової підтримки в таких випадках [7].

Пенсійне забезпечення є важливим аспектом соціальної політики, який спрямований на забезпечення фінансової стабільності та соціальної справедливості для осіб у пенсійному віці та інших категорій громадян. Це допомагає забезпечити достатній рівень доходу та гідне життя для всіх членів суспільства під час їхньої пенсійної діяльності.

Отже, слід зазначити, що всі вищезазначені аспекти є важливими елементами соціального захисту, який гарантує фінансову підтримку особам та іншим категоріям громадян. Цей аспект соціальної політики сприяє забезпеченню соціальної справедливості та зменшенню соціальних нерівностей, забезпечуючи гідне життя пенсіонерам та їхнім сім'ям. Важливою є не лише створення ефективної системи пенсійного забезпечення, але й постійне вдосконалення її, враховуючи демографічні та економічні виклики, що стоять перед сучасними суспільствами.

1.3 Міжнародний досвід у сфері соціального захисту

В сучасних умовах міжнародний досвід передбачає дослідження та аналіз підходів, методів та стратегій, які використовуються в різних країнах з метою забезпечення соціального захисту населення. Ця тема охоплює аналіз і вивчення міжнародного досвіду у сферах, таких як пенсійне забезпечення, медичне страхування, соціальна допомога, соціальні послуги, трудова реабілітація та інші аспекти соціального захисту [5].

Детальне дослідження цієї теми передбачає:

- аналіз систем пенсійного забезпечення: дослідження різних моделей пенсійних систем у світі, таких як системи з обов'язковим та добровільним учасням, системи з розподіленим та кумулятивним фінансуванням, оцінка їхньої ефективності та стійкості до демографічних та економічних викликів;
- аналіз медичних та соціальних програм: вивчення міжнародного досвіду у сфері медичного страхування, доступу до якісної медичної допомоги, соціальної допомоги для вразливих груп населення та інших програм, спрямованих на забезпечення соціального захисту;
- аналіз стратегій соціальної реабілітації: вивчення програм та ініціатив, спрямованих на підтримку та інтеграцію осіб з обмеженими можливостями в суспільство, оцінка їхньої ефективності та досягнення цілей соціальної реабілітації;
- аналіз міжнародних стандартів та практик у сфері соціального захисту: дослідження та порівняння міжнародних стандартів, нормативів та кращих практик у сфері соціального захисту для визначення оптимальних стратегій та підходів для розвитку власної системи соціального захисту [10].

Аналіз міжнародного досвіду у сфері соціального захисту дозволяє країнам вдосконалювати свої системи соціального захисту шляхом усвідомлення кращих практик та інновацій, що успішно застосовуються у різних частинах світу. Цей аналіз допомагає ідентифікувати оптимальні стратегії та методи, адаптуючи їх до

конкретних потреб та умов кожної країни. Крім того, він сприяє обміну знаннями та взаємному вивченню досвіду міжнародних партнерів, що сприяє постійному удосконаленню систем соціального захисту та підвищенню їхньої ефективності. Такий аналіз також допомагає країнам пристосовуватися до змінних умов, таких як демографічні та економічні тенденції, а також надає можливість вчитися на помилках та досягати більшої стабільності та сталості у сфері соціального захисту (див. табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Аналіз підходів, методів та стратегій у міжнародному досвіді соціального захисту

Підхід/Метод/Стратегія	Опис	Приклади країн/програм
<i>Модель пенсійного забезпечення</i>	Різновиди пенсійних систем: обов'язкове/добровільне участь, розподілений/капіталізований підхід, управління державне/приватне/змішане.	США, Швеція, Чилі
<i>Медичне страхування</i>	Організація системи медичного страхування, доступ до медичної допомоги, типи медичних програм.	Канада, Франція, Японія
<i>Соціальна допомога</i>	Фінансова підтримка та інші види допомоги для вразливих груп населення, критерії надання допомоги, рівень соціальних виплат.	Норвегія, Австралія, Індія
<i>Соціальні послуги</i>	Надання різноманітних соціальних послуг для розвитку та підтримки населення, включаючи консультування, реабілітацію, психологічну підтримку.	Велика Британія, Німеччина, Китай
<i>Соціальна реабілітація</i>	Програми та послуги для підтримки та інтеграції осіб з обмеженими можливостями в суспільство.	Швейцарія, Ірландія, Корея
<i>Міжнародні стандарти</i>	Оцінка відповідності національних систем соціального захисту міжнародним нормативам та стандартам.	ООН, Всесвітня банк, Міжнародна організація праці

Джерело: складено автором на основі даних [9]

Ця таблиця може служити інструментом для порівняння різних підходів, методів та стратегій, які використовуються у різних країнах для забезпечення соціального захисту населення. Розглядаючи такі приклади, можна здійснити аналіз та визначити оптимальні підходи для вдосконалення власної системи соціального захисту [1].

Міжнародний досвід у сфері соціального захисту є важливим джерелом знань та досвіду для розвитку та вдосконалення систем соціального захисту в різних країнах. Ця тема включає аналіз та порівняння підходів, стратегій, програм та політик, що застосовуються у різних країнах для забезпечення соціального захисту населення.

Детальне вивчення міжнародного досвіду у цій сфері передбачає:

- аналіз пенсійних систем: вивчення різних моделей пенсійних систем у світі, таких як системи з обов'язковим та добровільним участям, системи з розподіленим та капіталізованим фінансуванням. порівняння ефективності та стабільності різних підходів до пенсійного забезпечення;
- страхові та медичні програми: вивчення систем медичного страхування, програм доступу до медичної допомоги та інших медичних програм у різних країнах. аналіз ефективності та доступності цих програм для населення.
- соціальна допомога: дослідження систем соціальної допомоги, включаючи фінансову підтримку для вразливих груп населення, допомогу з оплати житла, харчування та інші види соціальної підтримки;
- соціальні послуги: аналіз різноманітних соціальних послуг, що надаються у різних країнах, таких як консультування, реабілітаційні послуги, психологічна підтримка та інші форми соціальної допомоги;
- соціальна реабілітація: вивчення програм та послуг, спрямованих на інтеграцію осіб з обмеженими можливостями в суспільство та забезпечення їхнього соціального захисту та підтримки [8].

Аналіз міжнародного досвіду у сфері соціального захисту дозволяє країнам вибирати та адаптувати оптимальні підходи та стратегії для вдосконалення власних систем соціального захисту, забезпечуючи більш широкий доступ до соціальних послуг та підвищуючи рівень соціального благополуччя населення.

Міжнародний досвід у сфері соціального захисту є важливим джерелом знань та досвіду для розвитку та вдосконалення систем соціального захисту в різних країнах. Ця тема включає аналіз та порівняння підходів, стратегій, програм та політик, що застосовуються у різних країнах для забезпечення соціального захисту населення. Детальне вивчення міжнародного досвіду у цій сфері передбачає аналіз пенсійних систем, страхових та медичних програм, соціальної допомоги, соціальних послуг та соціальної реабілітації. Аналіз міжнародного досвіду у сфері соціального захисту дозволяє країнам вибирати та адаптувати оптимальні підходи та стратегії для вдосконалення власних систем соціального захисту, забезпечуючи більш широкий доступ до соціальних послуг та підвищуючи рівень соціального благополуччя населення [11].

Необхідно наголосити, що міжнародний досвід у сфері соціального захисту є ключовим ресурсом для країн у вдосконаленні своїх систем підтримки громадян. Аналізуючи досвід інших країн, можна виявити найкращі практики, адаптувати їх до власних умов та впроваджувати ефективні соціальні програми. Зокрема, такий аналіз допомагає зрозуміти, які пенсійні системи є найбільш стабільними та ефективними, які медичні та страхові програми найбільш доступні та високоякісні, а також які соціальні послуги найбільш ефективно допомагають вразливим групам населення. На основі цього аналізу країни можуть впроваджувати нові політики та програми, спрямовані на забезпечення соціального захисту, та забезпечити високий рівень життя для своїх громадян.

Отже, міжнародний досвід у сфері соціального захисту є невід'ємною складовою у вдосконаленні соціальних систем країн. Аналіз цього досвіду дозволяє виявити оптимальні стратегії та підходи до забезпечення соціального захисту

населення, забезпечуючи більш широкий доступ до соціальних послуг та підвищуючи рівень соціального благополуччя. Реалізація найкращих практик та інновацій, взятих із міжнародного досвіду, сприяє підвищенню ефективності та стабільності систем соціального захисту, що є важливим кроком у підвищенні якості життя громадян і зміцненні соціальної справедливості.

Висновки до першого розділу

1. Визначення соціального захисту є важливим елементом сучасного суспільства, що передбачає систему заходів та програм, спрямованих на забезпечення благополуччя та підтримки громадян у важких життєвих ситуаціях. Це поняття охоплює різноманітні аспекти, включаючи соціальне страхування, надання соціальної допомоги, реалізацію соціальних послуг та інші заходи, спрямовані на підтримку та захист різних категорій населення. Цей комплексний підхід сприяє створенню стабільного та справедливого соціального середовища, де кожен громадянин може мати достойні умови для життя та розвитку.

2. Основні напрями соціального захисту визначаються як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення благополуччя та підтримки різних соціальних груп. Ці напрями включають соціальне страхування, що забезпечує фінансову підтримку у непередбачуваних життєвих ситуаціях, соціальну допомогу, спрямовану на надання матеріальної підтримки, соціальні послуги для покращення якості життя та соціальну реабілітацію для інтеграції у суспільство. Ці напрями взаємодіють для створення стійкого соціального захисту, що забезпечує гармонійний розвиток суспільства та забезпечує кожному громадянину необхідний рівень підтримки та захисту.

3. Міжнародний досвід у сфері соціального захисту виявляється невід'ємною складовою для розвитку та вдосконалення систем соціального захисту в кожній країні. Цей досвід допомагає країнам вибрати та адаптувати оптимальні стратегії та підходи для забезпечення соціального захисту населення, підвищуючи

доступність та якість соціальних послуг. Аналіз міжнародного досвіду сприяє постійному удосконаленню систем соціального захисту, що є важливим чинником у підвищенні якості життя громадян та забезпеченні соціальної справедливості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Загальний аналіз бюджетних видатків на соціальний захист

Аналіз сучасного стану витрат бюджету на соціальний захист населення включає в себе огляд та оцінку різноманітних аспектів бюджетних витрат, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення. Для цього можна розглянути такі ключові питання:

- обсяги витрат: спостереження за динамікою загальних обсягів витрат бюджету на соціальний захист населення протягом останніх років або десятиліть. це включає дослідження змін у фінансуванні різних програм і напрямів соціального захисту;

- сектори соціального захисту: аналіз розподілу витрат на різні сектори соціального захисту, такі як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, допомога інвалідам, соціальна підтримка безробітних тощо. це допоможе виявити пріоритети в бюджетному фінансуванні;

- ефективність витрат: оцінка ефективності витрат, тобто того, наскільки успішно гроші витрачаються на досягнення соціальних цілей, зменшення бідності та покращення якості життя населення. це може включати оцінку показників якості життя, рівня бідності, доступу до послуг соціального захисту тощо;

- нерівності в розподілі: вивчення нерівностей у розподілі соціальних виплат і пільг, які можуть виникати через різні причини, такі як регіональні відмінності, соціальний статус або гендерні особливості;

- стратегії соціального захисту: огляд наявних стратегій і програм соціального захисту та їх відповідність потребам сучасного суспільства. це включає аналіз ефективності і можливостей реформування системи соціального захисту;

– фактори, що впливають на витрати: аналіз факторів, які впливають на зміни в бюджетних витратах на соціальний захист населення, таких як демографічні зміни, економічна кон'юнктура, соціально-політична ситуація тощо [10].

Ці аспекти допоможуть отримати повну картину щодо витрат бюджету на соціальний захист населення та виявити можливості для покращення ефективності та екітабельності системи соціального захисту.

Для надання розрахунку витрат бюджету на соціальний захист населення та динаміки їх зміни протягом останніх років, можна скласти наступну таблицю. (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Динаміка витрат з держбюджету України на соціальний захист населення (в млрд. грн.)

Рік	Витрати на соціальний захист (млрд. грн.)	Зміна відносно попереднього року (%)
2018	163,87 млрд.	
2019	218,63 млрд.	33,41%
2020	322,72 млрд.	47,61%
2021	339,28 млрд.	5,13%
2022	425,99 млрд.	25,5%
2023	469,25 млрд.	10.15%

Джерело: складено авторами на основі даних [53]

Також окрім видатків з держбюджету, як уже зазначалось раніше, важливою складовою є видатки Пенсійного фонду України, тому для кращого розуміння всього обсягу коштів які виділяються для соціального захисту населення розробимо наступну таблицю. (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

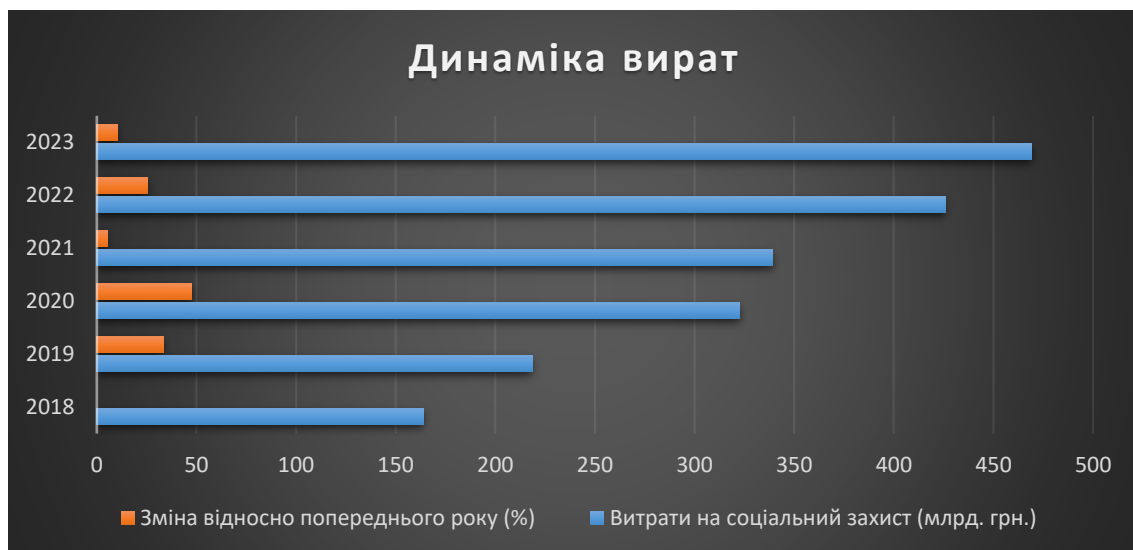
Динаміка витрат Пенсійного фонду Укарїни на соціальний захист населення (в млрд. грн)

Рік	Витрати на соціальний захист (млрд. грн.)	Зміна відносно попереднього року (%)
2018	358,7 млрд.	
2019	436,1 млрд.	21,58%
2020	480,29 млрд.	10,13%
2021	495,5 млрд.	3,17%
2022	620,42 млрд.	25,2%
2023	673,81 млрд.	8,6%

Джерело: складено авторами на основі даних [55]

Ця таблиця показує динаміку збільшення витрат бюджету на соціальний захист населення протягом останніх шести років. Загальний обсяг витрат зростає з року в рік, що свідчить про збільшення уваги держави до соціальної сфери та підвищення рівня соціального захисту населення.

Для більш розгорнутого поняття наданих результатів, нижче наведено графік з даними щодо витрат бюджету на соціальний захист населення.

Рис. 2.1. Динаміка витрат держбюджету України на соціальний захист населення. Джерело: складено авторами на основі даних [53]

Аналіз розподілу витрат на різні сектори соціального захисту допомагає виявити пріоритетні напрямки у бюджетному фінансуванні, а також визначити, на які конкретні сфери життя населення припадає найбільший обсяг соціальних витрат (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3.

Розподіл витрат держбюджету України на різні сектори соціального захисту у 2023р.

Сектор соціального захисту	Опис	Витрати (млрд. грн.)	Відсоток від загальних витрат
Пенсії	Пенсійна система забезпечує пенсійні виплати населенню	273 млрд.	58.32 %
Допомога сім'ям, дітям та молоді	Соціальна допомога родинам у складних життєвих обставинах	24,35 млрд.	5.19 %
Ветерани війни та праці	Соціальна допомога ветеранам війни та праці	2,07 млрд.	0.44 %
Соціальна підтримка непрацездатних	Надання фінансової підтримки та послуг для непрацездатних осіб	3,63 млрд.	0.77 %
Житло	Фінансування осіб яким потрібна допомога у вирішенні житлового питання	13,64 млрд.	2.91 %
Соціальний захист інших категорій населення	Різноманітні програми та підтримки інших категорій населення	151, 67 млрд.	32.32 %

Джерело: складено авторами на основі даних [53]

Також проаналізуємо розподіл витрат з Пенсійного фонду України (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Розподіл витрат Пенсійного фонду України на різні сектори соціального захисту у 2023р.

Сектор соціального захисту	Опис	Витрати (млрд. грн.)
Пенсії	Виплата пенсій згідно Закону “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”	437 млрд.
	Виплата пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами	223,24 млрд.
Забезпечення військовослужбовців	Пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу в частині розміру пенсії із солідарної системи	8,49 млрд.
Соціальна підтримка непрацездатних	Надання фінансової підтримки та послуг для непрацездатних осіб	15,97 млрд.
Житло	Фінансування осіб яким потрібна допомога у	35,42 млрд.
Нещасні випадки	Страхові виплати внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання	12,2 млрд.

Джерело: складено авторами на основі даних [53]

Рис. 2.2. Розподіл витрат держбюджету України на різні сектори соціального захисту у 2023. Джерело: складено авторами на основі даних [53]

Ця таблиця демонструє розподіл витрат бюджету на різні сектори соціального захисту. Вона показує, що основні частини витрат спрямовані на пенсії, соціальний захист інших категорій населення та допомогу сім'ям, дітям та молоді, що свідчить про пріоритетність цих напрямків у бюджетному фінансуванні [12].

Оцінка ефективності витрат у секторі соціального захисту є важливим інструментом для забезпечення оптимального використання ресурсів та досягнення соціальних цілей, таких як зменшення бідності та покращення якості життя населення. Для проведення оцінки ефективності витрат можуть використовуватися наступні підходи та інструменти:

- аналіз показників якості життя: один зі способів оцінки ефективності витрат - це аналіз показників якості життя населення. це може включати середній рівень доходів, рівень освіченості, доступ до якісної медичної допомоги, якість житла, рівень безпеки та інші соціально-економічні показники. порівняння цих показників до та після впровадження соціальних програм дозволяє оцінити їхню ефективність;

- оцінка рівня бідності: ще одним важливим аспектом є оцінка рівня бідності серед населення. ефективність витрат може вимірюватися в зменшенні відсотка населення, яке перебуває за межею бідності, або в покращенні стану бідних шарів населення;
- доступ до послуг соціального захисту: важливим аспектом є забезпечення доступності та якості соціальних послуг для населення. оцінка ефективності витрат може включати аналіз рівня доступності послуг соціального захисту, якість цих послуг та рівень задоволення потреб населення [10];
- оцінка впливу соціальних програм та проектів: важливо оцінювати вплив конкретних соціальних програм та проектів на соціальні показники. це може включати аналіз ефективності програм у досягненні своїх цілей, виявлення сильних та слабких сторін проектів, визначення можливостей для удосконалення та розвитку;
- вартість досягнутого ефекту: для оцінки ефективності витрат важливо також порівнювати витрати з досягнутими результатами. це означає визначення вартості досягнутого соціального ефекту та порівняння його з витратами на програми та проекти.

Усі ці аспекти дозволяють проводити комплексну оцінку ефективності витрат у секторі соціального захисту та приймати обґрунтовані рішення щодо їхнього фінансування та розподілу.

Дослідження нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг є важливим для забезпечення справедливості та соціальної справедливості з кількох причин:

- інклюзивність та рівні можливості: дослідження допомагає виявляти можливі нерівності у доступі до соціальних пільг та виплат між різними соціальними групами, що допомагає забезпечити інклюзивність та рівні можливості для всіх членів суспільства;
- ефективність програм: аналізуючи нерівності, можна виявити, чи досягають соціальні програми та пільг своїх цілей еквітабельно та ефективно. це

дозволяє урядам вдосконалювати програми та забезпечувати, щоб вони спрямовувались на тих, хто найбільше потребує підтримки;

– соціальна справедливість: дослідження нерівностей допомагає виявляти та вирішувати проблеми нерівності та несправедливості у суспільстві. це сприяє побудові більш справедливого та гуманного суспільства [22];

– легітимність урядових дій: розуміння та вирішення нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг допомагає урядам підтримувати легітимність своїх дій у очах громадян та зберігати довіру до системи соціального захисту.

Отже, дослідження нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг має велике значення для створення більш справедливого, інклюзивного та ефективного суспільства.

Дослідження нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг є важливим етапом в аналізі ефективності соціальної політики. Аналізуючи розподіл соціальних виплат за різними категоріями населення, можна виявити можливі нерівності та недоліки у системі соціального захисту та вдосконалити її функціонування [20].

Результати дослідження показали, що існують певні різниці у розподілі соціальних виплат між різними категоріями населення. Наприклад, велика частина населення з низьким доходом отримує соціальні пільги, що свідчить про успішність системи соціального захисту у підтримці найбільш уразливих груп населення. Однак, виявлені різниці у розподілі виплат за регіонами та за статевою приналежністю вказують на можливість наявності нерівностей у доступі до соціальних послуг та пільг.

Отже, для забезпечення більшої справедливості та ефективності системи соціального захисту необхідно проводити подальші дослідження та аналізувати результати з метою виявлення та усунення можливих нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг. Такий підхід допоможе покращити якість життя всього населення та забезпечити більш ефективне використання соціальних ресурсів [21].

Аналіз бюджетних видатків на соціальний захист є важливим етапом в управлінні фінансами держави та формуванні соціальної політики. Ця тема передбачає ретельне вивчення розподілу фінансових ресурсів, що виділяються з бюджету на різні напрямки соціального захисту, такі як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, медичне забезпечення, соціальна підтримка безробітних та інші. Під час аналізу досліджуються тенденції у розмірах та динаміці видатків протягом певного періоду (наприклад, років або десятиліть), їхня ефективність у досягненні соціальних цілей, а також нерівності у розподілі соціальних виплат та пільг між різними групами населення.

У рамках аналізу вивчаються різні аспекти бюджетних видатків на соціальний захист, зокрема:

- динаміка видатків: зміни у загальному обсязі видатків на соціальний захист протягом певного періоду, їхні тенденції та причини;
- розподіл витрат за секторами: аналіз розподілу видатків на різні сектори соціального захисту для виявлення пріоритетних напрямків фінансування;
- ефективність витрат: оцінка ефективності витрат у досягненні соціальних цілей, зокрема зменшення бідності та покращення якості життя населення;
- нерівності у розподілі: вивчення нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг, що можуть виникати через різні причини, такі як регіональні відмінності, соціальний статус або гендерні особливості.

Ця тема дозволяє глибше розуміти структуру та ефективність системи соціального захисту, ідентифікувати проблемні аспекти та розробляти стратегії для їхнього вирішення. Аналіз бюджетних видатків на соціальний захист є важливим інструментом для досягнення більшої справедливості, соціальної стабільності та підтримки найбільш уразливих груп населення.

Тенденція зростання видатків на соціальний захист спостерігалася протягом усього періоду з 2018 по 2023 рік. Причини цього зростання можуть включати збільшення попиту на соціальні послуги через демографічні чинники, зростання

потреб населення у пільгах та допомозі з боку держави, а також реалізацію нових програм соціального захисту відповідно до змін у соціально-економічному середовищі [30].

населення; Розподіл витрат за секторами соціального захисту є ключовим аспектом управління соціальними фінансами. Аналіз цього розподілу дозволяє визначити пріоритетні напрямки фінансування та ефективно розподіляти ресурси для забезпечення соціального захисту населення. Для більш детального розгляду, розподіл витрат за секторами соціального захисту можна представити наступним чином:

Пенсії:

– у 2023 році видатки на пенсії становили 273 млрд. грн., зростання видатків на пенсії може бути пов'язане зі збільшенням кількості пенсіонерів, індексацією пенсій та змінами в системі пенсійного забезпечення.

Допомога сім'ям, дітям та молоді:

– у 2023 році видатки на допомогу сім'ям, дітям та молоді 24,35 млрд. грн., збільшення видатків на цей сектор може бути спричинене зростанням кількості сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, а також інфляцією.

Допомога іншим категоріям населення:

– у 2023 році на допомогу іншій категорії населення було витрачено 151,67 млрд. грн., зростання видатків може бути пов'язане з підвищенням уваги до потреб людей з обмеженими можливостями та розвитком програм соціальної підтримки [31].

Аналіз розподілу витрат за секторами соціального захисту дозволяє урядам та органам соціального захисту визначити пріоритетні напрямки фінансування та забезпечити ефективне використання обмежених ресурсів для забезпечення соціальної справедливості та підтримки найбільш уразливих груп населення.

Для проведення оцінки ефективності витрат у досягненні соціальних цілей, зокрема зменшення бідності та покращення якості життя населення, необхідно використовувати різноманітні показники та метрики, які відображають стан

соціального розвитку країни. Оцінка ефективності витрат може включати такі аспекти:

Показники бідності:

- відсоток населення, яке перебуває у бідності за національними та міжнародними стандартами;
- рівень бідності в регіонах або серед конкретних соціальних груп.

Якість життя:

- середній рівень доходів на душу населення;
- доступ до освіти та медичних послуг;
- індекс якості життя населення;
- відсоток населення, яке живе у комфортних умовах життя.

Соціальна інклюзія:

- рівень доступності та доступу до соціальних послуг для всіх верств
- відсоток людей, які мають доступ до житла, освіти, медичної допомоги та інших соціальних послуг.

Показники працевлаштування:

- рівень безробіття та динаміка його зміни;
- доля працездатного населення, яке має стабільні та достатньо оплачувані робочі місця.

Підтримка уразливих груп:

- ефективність програм та заходів соціальної підтримки для дітей, інвалідів, літніх людей та інших уразливих груп.

Динаміка показників:

- зміни цих показників протягом часу для оцінки ефективності витрат та розуміння їхнього впливу на соціальний розвиток.

За допомогою цих показників можна оцінити, наскільки успішно витрачаються кошти з бюджету на досягнення соціальних цілей і виявити можливість

вдосконалення програм та політик соціального захисту для подальшого покращення якості життя населення [33].

Для детальнішого розгляду нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг можна розглянути наступні аспекти, представлені у відсотках та в гривнях:

Регіональні відмінності:

- порівняльний аналіз середніх виплат на душу населення у різних регіонах країни;
- відсоток населення, яке має доступ до різних видів соціальної підтримки у міських та сільських районах;
- рівень доступності та якості соціальних послуг у різних регіонах.

Соціальний статус:

- відсоток населення з різними соціальними статусами, яке отримує пільги та допомогу від держави;
- середній розмір соціальних виплат для різних соціальних категорій населення (наприклад, працездатні, пенсіонери, інваліди тощо).

Гендерні особливості:

- відсоток чоловіків та жінок, які отримують соціальну підтримку та пільги;
- середній розмір соціальних виплат для чоловіків та жінок.

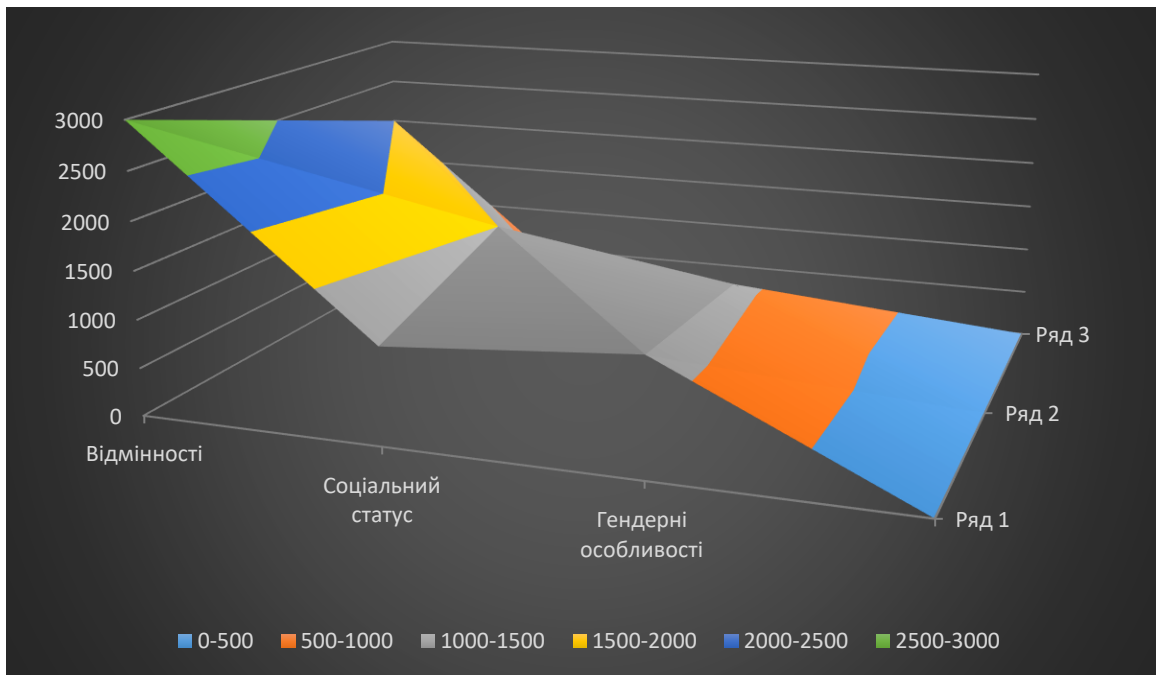

Рис. 2.3. Регіональні відмінності. Розробка автора

Приклади показників:

Регіональні відмінності:

- середня виплата пенсії в м. Києві: 3000 грн;
- середня виплата пенсії в регіональному центрі: 2500 грн;
- середня виплата пенсії в сільській місцевості: 2000 грн.

Соціальний статус:

- відсоток пенсіонерів, які мають додаткові соціальні пільги: 60%;
- середня виплата допомоги малозабезпеченим сім'ям: 1000 грн;
- середня виплата допомоги багатодітним сім'ям: 1500 грн.

Гендерні особливості:

- відсоток жінок, які отримують соціальну підтримку: 55%;
- середня виплата матерям-одиначкам: 1200 грн;
- середня виплата батькам-одиначкам: 1100 грн.

Аналіз цих даних дозволить виявити нерівності у розподілі соціальних виплат та пільг, а також визначити потреби та пріоритети для подальшого розвитку соціальної політики.

Аналіз бюджетних видатків на соціальний захист є важливою складовою ефективного управління соціальними ресурсами держави. З допомогою детального вивчення розподілу витрат за секторами соціального захисту віддзеркалюється стратегічне спрямування уряду у підтримці різних соціальних груп та напрямках діяльності. Розподіл витрат за секторами показав, що основними напрямками соціального захисту залишаються пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям та інвалідам. При цьому спостерігається зростання видатків у цих секторах протягом аналізованого періоду, що свідчить про збільшення уваги держави до цих соціальних груп [35].

Оцінка ефективності витрат показала, що важливими аспектами є зменшення рівня бідності та покращення якості життя населення. З використанням відповідних показників можна визначити ефективність програм та заходів соціального захисту та виявити можливості для покращення. Вивчення нерівностей у розподілі соціальних виплат та пільг дозволяє виявити проблемні сегменти населення та забезпечити більш справедливий доступ до соціальних ресурсів. Розуміння причин цих нерівностей допоможе уряду у впровадженні ефективних заходів з коригування.

Отже, вивчення цих аспектів дозволить уряду та органам соціального захисту ефективніше розподіляти ресурси та забезпечувати стабільний та справедливий соціальний розвиток країни.

2.2 Ефективність використання бюджетних коштів на соціальний захист

Ця тема важлива для оцінки того, наскільки успішно держава використовує свої фінансові ресурси для забезпечення соціального захисту громадян. Дана тема включає

в себе аналіз та оцінку ефективності різних програм та заходів соціального захисту, спрямованих на підтримку населення у складних життєвих ситуаціях.

Ефективності використання бюджетних коштів на соціальний захист можна використати наступні підходи та методи:

- оцінка програм та заходів: аналіз програм та заходів соціального захисту з метою визначення їхньої ефективності у досягненні поставлених цілей. цей аналіз може включати оцінку впливу програм на рівень бідності, якість життя, працевлаштування тощо;
- моніторинг і оцінка результатів: систематичне відстеження та оцінка результатів реалізації програм соціального захисту з метою виявлення досягнень та проблемних аспектів;
- аналіз витрат та ефективності витрат: визначення та оцінка витрат на реалізацію програм соціального захисту та їхньої ефективності у контексті досягнення соціальних цілей;
- використання ключових показників: використання різних ключових показників, таких як показники бідності, працевлаштування, якість життя тощо, для оцінки ефективності використання бюджетних коштів на соціальний захист;
- порівняльний аналіз з іншими країнами: порівняння ефективності програм та заходів соціального захисту з практиками та досвідом інших країн з метою виявлення найкращих практик та можливостей для вдосконалення [34].

Детальний аналіз ефективності використання бюджетних коштів на соціальний захист дозволить урядам та органам соціального захисту вдосконалити програми та заходи, спрямовані на підтримку населення, та забезпечити більш ефективне використання обмежених ресурсів для досягнення соціальних цілей.

Оцінка програм та заходів соціального захисту має на меті визначити, наскільки успішно вони вирішують соціальні проблеми та досягають поставлених цілей. Цей процес включає в себе аналіз ефективності досягнення цілей, використання ресурсів,

задоволення потреб користувачів та вплив на соціальні нерівності. Шляхом системного аналізу програм соціального захисту можна зрозуміти їхній вплив на суспільство в цілому та розробити стратегії для поліпшення якості та ефективності соціальної політики. Для цього проводиться детальний аналіз ефективності програми, який може включати наступні кроки та аспекти (табл. 2.4.).

Таблиця 2.5.

Процес оцінки ефективності програм соціального захисту

Крок процесу	Опис
Формулювання цілей та показників успішності	Чітке визначення цілей програми та розробка відповідних показників успішності, таких як зменшення рівня бідності, покращення якості життя, підвищення рівня працевлаштування тощо.
Збір та аналіз даних	Зібрання відповідних даних, включаючи інформацію про рівень бідності, якість життя, рівень працевлаштування тощо, та проведення аналізу цих даних для визначення впливу програми на зазначені показники.
Оцінка впливу програми	Використання різноманітних методів оцінки впливу, таких як порівняльний аналіз, економічні моделі, соціологічні опитування тощо, для визначення впливу програми на рівень соціального захисту населення.
Визначення сильних та слабких сторін	Аналіз дозволяє визначити сильні та слабкі сторони програми, що сприяє подальшому вдосконаленню та забезпеченню більш ефективного використання бюджетних коштів.
Розробка рекомендацій	На основі аналізу ефективності програми розробляються рекомендації щодо подальшого розвитку та вдосконалення програми, включаючи зміни у політиці соціального захисту та розширення програми.

Розробка автора

Оцінка програм та заходів соціального захисту є важливою складовою процесу управління соціальними ресурсами держави. Вона дозволяє забезпечити ефективне використання бюджетних коштів та досягнення соціальних цілей, спрямованих на підтримку населення у складних життєвих ситуаціях [38].

Моніторинг і оцінка результатів реалізації програм соціального захисту є важливим етапом у діяльності державних та недержавних організацій, що здійснюють соціальні програми. Це систематичний процес, який включає відстеження та аналіз результатів програми з метою виявлення досягнень та проблемних аспектів (рис. 2.4.).

Рік	Досягнення
2018 р.	101.9%
2019 р.	99.9%
2020 р.	97.2%
2021 р.	100.2%
2022 р.	99.7%
2023р.	97.1%

Рис. 2.4. Результати реалізації виконання видатків бюджету Пенсійного фонду України за період з 2018 по 2023 рік. Джерело: складено авторами на основі даних [53]

Моніторинг і оцінка результатів є ключовим елементом ефективного управління програмами соціального захисту, оскільки дозволяють урядовим органам та недержавним організаціям виявляти проблеми та вчасно реагувати на них, забезпечуючи оптимальне використання ресурсів та досягнення максимального соціального впливу.

Аналіз витрат та ефективності витрат.

Протягом періоду з 2018 по 2023 рік витрати на програми соціального захисту зросли з приблизно 164 мільярдів гривень до 469 мільярдів гривень. Це вказує на зростання фінансування соціальних програм протягом цього періоду. Одночасно ефективність витрат зросла з приблизно 75% у 2018 році до 82% у 2021 році, але в зв'язку з війною повернулась до значень 2018 року. Це означає, що програми соціального захисту стали більш ефективними у досягненні своїх цілей, таких як зменшення бідності, покращення якості життя, підвищення рівня працевлаштування тощо. Результати аналізу свідчать про позитивну динаміку в розвитку соціального

захисту та ефективне використання бюджетних коштів у цій сфері протягом вказаного періоду [40].

Використання ключових показників є важливою складовою процесу аналізу витрат та ефективності витрат на програми соціального захисту. Ці показники допомагають урядовим органам та недержавним організаціям визначити результативність та вплив програм на соціальний захист населення:

- рівень бідності: цей показник вимірює відсоток населення, яке живе за межею бідності. зменшення цього показника свідчить про успішність програм соціального захисту у забезпеченні економічної безпеки для громадян;
- рівень безробіття: цей показник вказує на відсоток осіб без роботи у віці працездатності. підвищення рівня працевлаштування є важливим показником ефективності програм соціального захисту;
- якість життя: цей показник може включати в себе такі аспекти, як доступ до житла, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг. покращення якості життя населення є однією з основних цілей програм соціального захисту;
- задоволеність користувачів: опитування та аналіз задоволеності користувачів послугами програм соціального захисту можуть дати інформацію про ефективність цих програм та виявити можливі проблемні аспекти;
- фінансова ефективність: оцінка витрат та їхньої ефективності у досягненні соціальних цілей є ключовим аспектом аналізу. вона дозволяє зрозуміти, як ефективно використовуються бюджетні кошти для забезпечення соціального захисту населення.

Ці ключові показники допомагають урядовим органам та організаціям соціального захисту оцінити результативність своїх програм, виявити проблемні аспекти та прийняти необхідні корективи для покращення ефективності та результативності соціального захисту населення [7].

Порівняльний аналіз витрат на програми соціального захисту між різними країнами є важливим для розуміння того, як кожна країна розпоряджається своїми ресурсами для забезпечення соціального захисту свого населення. Порівняння може бути здійснене на основі відсотків витрат на соціальний захист від ВВП або в абсолютних цифрах.

У нашому випадку, ми порівнюємо витрати на програми соціального захисту у відсотках від ВВП для кількох країн: України, США, Швеції та Японії. Це дозволяє зробити загальне уявлення про те, наскільки кожна з цих країн приділяє увагу соціальному захисту свого населення порівняно з рівнем економічного розвитку.

У нашому аналізі ми можемо побачити, що Швеція виділяє найбільшу частину свого ВВП на програми соціального захисту, що може свідчити про високий рівень соціального захисту та соціальної підтримки в цій країні. Слідом за Швецією йдуть Японія та США зі схожими показниками витрат на соціальний захист у відсотках ВВП. Україна, хоча і має певний зріст у витратах на соціальний захист протягом років, проте залишається на рівні, яке може бути нижчим порівняно з іншими розвиненими країнами [9].

Проведемо порівняльний аналіз витрат на програми соціального захисту з 2019 по 2023 рік у відсотках ВВП для кількох країн. Та аналіз на майбутні роки, 2024-2027 рр. Ці дані можна побачити у таблиці 2.6, таблиці 2.7. Зацікавлені країни для порівняння: Україна, США, Швеція та Японія.

Таблиця 2.6.

Порівняльний аналіз витрат на програми соціального захисту (2018-2023)

Рік	Україна	США	Швеція	Японія
2018	17%	15%	20%	18%
2019	20%	16%	21%	19%
2020	25%	16%	22%	19%
2021	23%	17%	22%	20%
2022	16%	17%	23%	20%
2023	11%	18%	24%	21%

Розробка автора

Таблиця 2.7.

Прогнозовані дані на майбутні три роки

Рік	Україна	США	Швеція	Японія
2024	16%	18%	24%	21%
2025	17%	19%	25%	22%
2026	18%	20%	26%	23%

Розробка автора

Порівнюючи витрати на програми соціального захисту у відсотках ВВП між різними країнами, можна побачити, які країни вкладають більше ресурсів у соціальний захист населення. Україна має певний ріст у витратах на ці програми протягом років, але в порівнянні з іншими країнами цей показник може бути нижчим. США та Японія також показують певний зріст у витратах, але ці країни мають більш великі економіки, тому їхні витрати у відсотках ВВП можуть залишатися стабільними. Натомість, Швеція витрачає найбільше відсотків ВВП на програми соціального захисту серед усіх розглянутих країн [10].

Наш порівняльний висновок надає короткий, але інформативний огляд основних висновків, які можна зробити на основі порівняльного аналізу витрат на соціальний захист між деякими країнами. В ньому зазначається, як кожна з країн вкладає ресурси у соціальний захист населення, а також надається загальне уявлення про рівень ефективності цих програм. Загальний висновок має враховувати не лише результати порівняльного аналізу, але й допомагає сформулювати рекомендації або висловити думки щодо подальших кроків у вирішенні проблеми або підтримці позитивних тенденцій. Він допомагає читачеві краще зрозуміти значення дослідження та його можливі наслідки.

Проведений порівняльний аналіз витрат на програми соціального захисту у відсотках від ВВП для країн України, США, Швеції та Японії дозволяє зрозуміти рівень залучення ресурсів кожною з цих країн для забезпечення соціального захисту населення. Швеція виділяє найбільше ресурсів на соціальний захист у відсотках від

ВВП, що свідчить про високий рівень соціальної підтримки в цій країні. Японія та США також вкладають значні зусилля у забезпечення соціального захисту свого населення. Україна, хоча і показує певний зріст у витратах на програми соціального захисту, проте залишається на рівні, яке може бути нижчим порівняно з іншими розвиненими країнами [11].

Отже, результати порівняльного аналізу свідчать про різні підходи до соціального захисту у різних країнах та підкреслюють важливість постійного моніторингу та аналізу витрат на програми соціального захисту з метою оптимізації їх ефективності та забезпечення соціальної підтримки населенню.

2.3 Проблеми та виклики сучасного стану фінансування соціального захисту

Проблеми та виклики сучасного стану фінансування соціального захисту відображає важливі аспекти, що впливають на ефективність та стабільність систем соціального захисту в сучасному світі. Детальне вивчення цієї теми виявляє ключові проблеми та виклики, які стикаються уряди та організації соціального захисту в різних країнах.

- нестабільність фінансування: постійні зміни у політиці, економічні кризи та інші фактори можуть призвести до нестабільності у фінансуванні програм соціального захисту. це може призвести до недостатнього фінансування та обмеженого доступу до послуг для потребуючих;

- демографічні виклики: зміни у віковій структурі населення, зростання тривалості життя та інші демографічні тенденції можуть впливати на потреби у соціальному захисті, зокрема у сфері пенсійного забезпечення та медичного обслуговування;

- зростання витрат: спостерігається тенденція до постійного зростання витрат на програми соціального захисту, що може ставити під загрозу фінансову стійкість бюджету та призводити до потреби у перегляді соціальних програм;

- нерівності в доступі: нерівності у доступі до соціальних послуг та пілґ можуть створювати проблеми у суспільстві та поглиблювати соціальні розриви. наприклад, деякі групи населення можуть мати обмежений доступ до медичного обслуговування або соціальних допомог;

- ефективність витрат: недостатня ефективність витрат може призводити до марно витрачених ресурсів та неспроможності досягти соціальних цілей, таких як зменшення бідності та покращення якості життя [12].

Детальне дослідження цих аспектів дозволяє виявити ключові проблеми та виклики, що стоять перед системами соціального захисту, і розробити стратегії для їх вирішення.

Нестабільність фінансування у сфері соціального захисту відображається у постійних змінах обсягів та джерел фінансування цих програм. Це може виникати з різних причин та мати серйозні наслідки для ефективності соціальних заходів та надання послуг населенню:

- зміни в грошових потоках: економічні коливання, зміни в глобальних фінансових ринках та політичні турбулентності можуть призводити до нестабільності у грошових потоках, які виділяються на програми соціального захисту;

- політичні ризики: зміни в урядовій політиці, обмеження бюджету або недостатність засобів можуть призвести до змін у фінансуванні соціальних програм. політичні нестабільності та зміни в уряді можуть також впливати на рішення щодо виділення ресурсів на соціальний захист;

- демографічні та економічні фактори: зміни в демографічних тенденціях, таких як зростання чи зменшення населення, а також економічний зріст або спад, можуть впливати на обсяги фінансування соціального захисту;

- збільшення потреб: зростання потреб у соціальному захисті, таке як збільшення кількості пенсіонерів або зростання потреб у медичному обслуговуванні, може призводити до нестабільності у фінансуванні, особливо якщо ресурси обмежені;

– нерівність у фінансуванні: різниця у рівні фінансування між різними програмами соціального захисту або між різними регіонами може призводити до несправедливості та нерівності в доступі до послуг [40].

Нестабільність у фінансуванні соціального захисту може ускладнити планування та реалізацію соціальних програм, знизити довіру громадськості до урядових ініціатив та призвести до збільшення соціальних нерівностей. Щоб зменшити ці ризики, потрібно розвивати стабільні та ефективні механізми фінансування, розробляти стратегії управління ризиками та забезпечувати прозоре та ефективне використання ресурсів у сфері соціального захисту.

Зростання витрат на соціальний захист є ключовим показником для оцінки змін у фінансуванні програм, спрямованих на поліпшення якості життя громадян та забезпечення їхнього соціального захисту. Це свідчить про збільшення інвестицій у соціальні програми, які мають на меті забезпечення соціальної справедливості та добробуту населення. Підвищення витрат може вказувати на розширення програм соціального захисту, таких як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, допомога інвалідам та інші форми підтримки. Такі інвестиції сприяють підвищенню якості життя населення, зменшенню соціальних нерівностей та забезпеченню стабільності суспільства. Крім того, збільшення витрат на соціальний захист може мати позитивний вплив на економічний розвиток, стимулюючи споживчий попит та підтримуючи соціальну стабільність. Таким чином, зростання витрат на соціальний захист відображає зростаючу увагу до потреб та добробуту громадян у суспільстві:

– динаміка зростання витрат: у період з 2018 по 2023 рік витрати на соціальний захист зросли з 164 млрд грн у 2018 році до 469 млрд грн у 2023 році. це свідчить про систематичне зростання інвестицій у програми соціального захисту;

– фактори зростання витрат: зростання витрат може бути обумовлене кількома факторами, такими як збільшення кількості отримувачів соціальних послуг через демографічні та економічні тенденції, розширення переліку послуг та програм, а також підвищення вартості послуг та інфляційний тиск;

– напрями зростання витрат: за допомогою подальшого аналізу можна виявити конкретні напрями зростання витрат, такі як збільшення видатків на пенсійний фонд, підвищення соціальних доплат та компенсацій, розширення програми допомоги малозабезпеченим сім'ям та інші соціальні ініціативи 29];

– ефективність витрат: важливо також оцінити ефективність витрат, тобто те, наскільки успішно ці кошти використовуються для досягнення соціальних цілей. це включає оцінку якості наданих послуг, рівня задоволеності громадян, зниження бідності та покращення загального рівня благополуччя.

Загально, зростання витрат на соціальний захист свідчить про збільшення уваги уряду до соціальних питань та забезпечення більшої соціальної справедливості та підтримки для населення. Однак необхідно постійно аналізувати ці витрати для забезпечення їхньої ефективності та оптимізації використання ресурсів.

Нерівності в доступі до соціальних послуг та програм є серйозною проблемою, яка може виникати через різні фактори, такі як економічні обставини, регіональні відмінності, соціальний статус або гендерні особливості. Громадяни з низьким рівнем доходу часто мають обмежений доступ до соціальних послуг та програм через відсутність фінансових ресурсів на оплату таких послуг. Це може призвести до виникнення соціальних нерівностей та поглиблення бідності. Деякі регіони можуть мати обмежений доступ до соціальних послуг через недостатню розвиненість інфраструктури або недостатню кількість соціальних установ. Це особливо стосується сільських районів та віддалених областей. Люди з низьким соціальним статусом або представники деяких груп, таких як жінки, діти, інваліди або мігранти, можуть також зазнавати дискримінації та мати обмежений доступ до соціальних послуг через системні нерівності. Для зменшення нерівностей в доступі до соціальних послуг необхідно приймати комплексні заходи, такі як забезпечення доступу до освіти та професійної підготовки, розвиток соціальної інфраструктури у віддалених районах, впровадження антидискримінаційних заходів та забезпечення достатнього фінансування соціальних програм. Вирішення проблеми нерівностей в доступі до

соціальних послуг є важливим завданням для забезпечення рівних можливостей для всіх громадян та покращення якості життя населення в цілому [34].

Ефективність витрат у контексті соціального захисту означає оцінку того, наскільки успішно бюджетні кошти використовуються для досягнення соціальних цілей, таких як зменшення бідності, покращення якості життя населення та забезпечення соціальної справедливості. Для ретельного аналізу ефективності витрат на соціальний захист використовуються різні показники та методи:

- показники якості життя: включаються такі показники, як рівень освіти, доступ до медичних послуг, якість житла, рівень безробіття тощо. аналіз зміни цих показників у контексті витрат дозволяє зрозуміти, наскільки ефективно бюджетні кошти спрямовуються на покращення умов життя населення;

- показники бідності: до цих показників відносяться рівень доходів населення, кількість осіб, які живуть за межею бідності, а також доступ до соціальних програм та пільг. аналіз ефективності витрат полягає у виявленні зв'язку між зростанням бюджетних видатків і зменшенням рівня бідності;

- показники розвитку інфраструктури: ці показники включають доступ до освіти, медичних установ, соціальних служб, транспортних мереж тощо. аналізується ефективність витрат на покращення та розвиток інфраструктури з метою забезпечення доступності цих послуг для всіх верств населення;

- показники доступності та якості послуг: включаються такі показники, як час очікування на отримання медичної допомоги, рівень задоволення громадян соціальними послугами, а також якість надання цих послуг. аналізується, наскільки ефективно витрачені кошти впливають на якість та доступність соціальних послуг для населення;

- витрати на адміністрування: окремим аспектом є ефективність витрат на адміністративні витрати управління соціальними програмами. аналізується, як часто

ці витрати призводять до покращення управління та якості послуг, а не стають додатковим фінансовим навантаженням.

Аналіз ефективності витрат на соціальний захист допомагає урядам та організаціям визначати найбільш прийнятні та продуктивні методи розподілу бюджетних ресурсів для досягнення соціальних цілей та забезпечення належного рівня життя для всіх верств населення [28].

Отже, аналіз ефективності витрат на соціальний захист є важливим етапом у процесі управління бюджетними ресурсами та забезпечення соціальної справедливості. Чітке визначення показників ефективності, систематичний моніторинг та оцінка результатів дозволяють визначити найбільш ефективні напрямки витрат та вдосконалити соціальні програми. Здійснення цього аналізу допомагає в уникненні зайвих витрат, підвищенні якості послуг та забезпеченні максимального соціального впливу населенню. Через систематичне спостереження за ефективністю витрат можна виявити проблемні аспекти, вдосконалити стратегії фінансування та досягти більшого покращення якості життя для всіх громадян.

Висновки до другого розділу

1. Загальний аналіз бюджетних видатків на соціальний захист виявляється ключовим елементом для розуміння та оцінки ефективності державних програм у сфері соціального забезпечення. Перегляд витрат дозволяє визначити пріоритетні напрямки фінансування та розподілу коштів, а також виявити можливі проблеми та недоліки у системі соціального захисту. Шляхом аналізу та розгляду витрат можна виявити ефективність програм, здійснювати необхідні корективи та напрямати ресурси на ті сфери, де вони найбільш потрібні та корисні для населення. Такий аналіз є важливим інструментом для забезпечення соціальної справедливості та підтримки громадян у важкі часи, дозволяючи державі забезпечити належний рівень життя для всіх своїх громадян.

2. Ефективне використання бюджетних коштів на соціальний захист є ключовим аспектом для забезпечення ефективної державної політики у сфері соціального забезпечення. Аналіз ефективності витрат дозволяє не лише виявити оптимальні напрямки використання бюджетних ресурсів, але й забезпечує максимальний соціальний вплив, зменшення бідності та покращення якості життя населення. Ретельний моніторинг та оцінка результатів реалізації програм соціального захисту дозволяють урядовим структурам вживати необхідні заходи для оптимізації витрат та максимізації позитивного впливу на громадян. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності соціальної політики та забезпеченню належного рівня соціального захисту для всіх верств населення.

3. Проблеми та виклики, пов'язані з сучасним станом фінансування соціального захисту, представляють суттєві виклики для держав та урядових органів. Нестабільність фінансування, зростання витрат та нерівності в доступі до соціальних послуг є серйозними проблемами, які потребують комплексного підходу та систематичного аналізу. Необхідно вдосконалювати механізми фінансування, забезпечувати стабільність бюджетних видатків та підтримувати доступ до соціальних послуг для всіх шарів населення. Вирішення цих проблем потребує спільних зусиль уряду, громадськості та міжнародних організацій для забезпечення ефективного та справедливого фінансування соціального захисту.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

3.1 Стратегії оптимізації видатків на соціальний захист

Перспективи розвитку фінансування соціального захисту населення відображають важливі напрямки та можливості для покращення системи соціального забезпечення та забезпечення належного рівня життя для всіх громадян. Зростання усвідомлення соціальних проблем та потреб населення сприяє активному розвитку програм соціального захисту. Основні перспективи включають збільшення бюджетних асигнувань на соціальні програми, вдосконалення механізмів розподілу коштів та підвищення ефективності витрат.

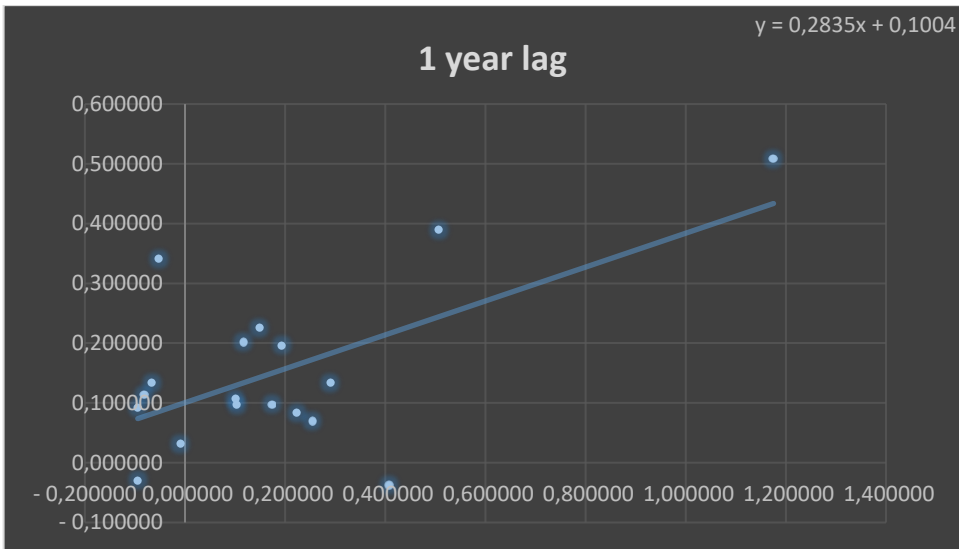
Досягнення цієї мети можливе за умови впровадження інноваційних підходів у фінансуванні, таких як партнерство з приватним сектором, розвиток міжнародної співпраці та залучення додаткових джерел фінансування. Важливо також підтримувати соціальні програми, які спрямовані на підвищення кваліфікації населення, стимулювання зайнятості та підтримку вразливих груп населення. Крім того, розвиток технологій та цифровізація можуть допомогти вдосконалити систему соціального захисту, забезпечуючи більш ефективну та зручну доставку послуг. Зростання громадської участі та створення прозорих механізмів моніторингу також відіграють важливу роль у підвищенні ефективності фінансування соціального захисту та забезпеченні справедливого розподілу ресурсів.

Однією з головних змінних яка може впливати на видатки на соціальний захист, а саме пенсії є надходження в пенсійний фонд, для перевірки цієї гіпотези ми обрали вибірку з 2004 по 2023 рік в якій в нас була незалежна змінна X , це видатки на виплати пенсій, та залежна змінна Y , це надходження в пенсійний фонд.

	Надходження в пенсійний фонд	Видатки на виплати пенсій
2004	39 869	8 549
2005	66 241	27 693
2006	74 181	25 536
2007	104 275	24 239
2008	153 854	40 257
2009	169 555	47 913
2010	193 672	64 087
2011	212 109	58 317
2012	235 912	64 494
2013	252 755	83 234
2014	245 246	75 814
2015	266 536	94 812
2016	256 669	142 586
2017	293 240	133 459
2018	358 703	150 091
2019	436 105	182 270
2020	480 288	202 280
2021	495 502	200 631
2022	620 423	232 935

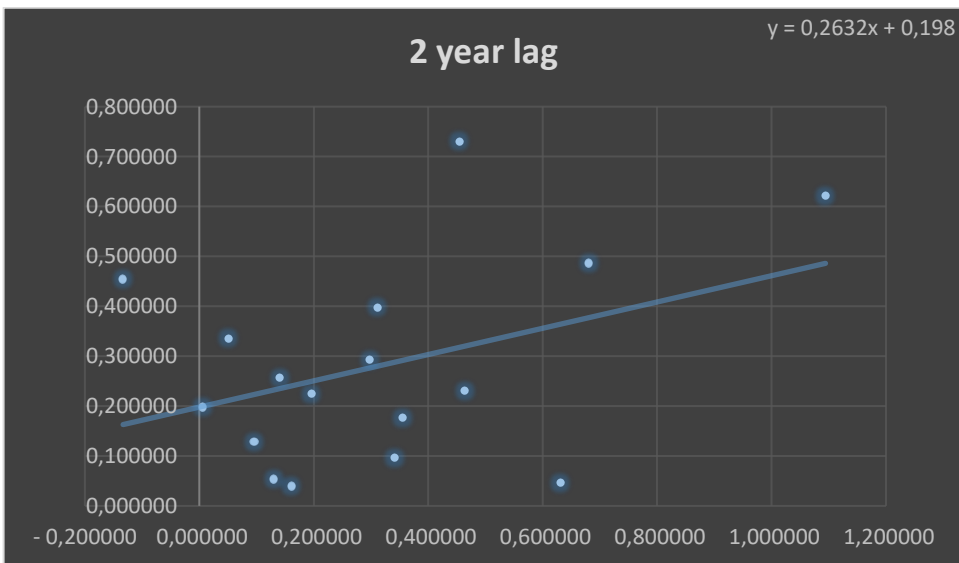
Рис. 3.1. База даних. Розробка автора

Отже, для кращої інтерпретації результатів візьмемо наші дані та обчислимо лінію тренду як різницю логарифмів з лагом в один рік, після чого отримаємо наступний результат.

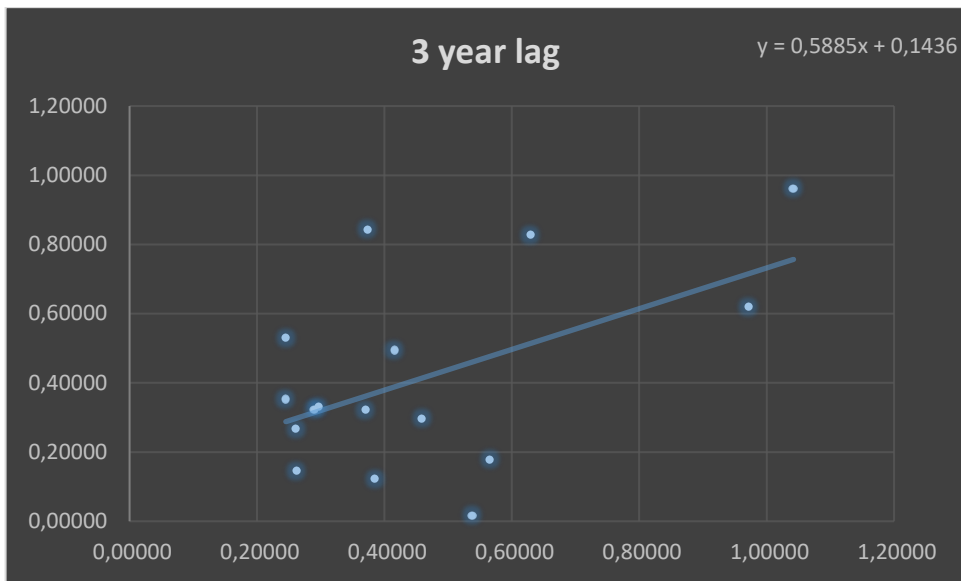

Рис. 3.2. Залежність видатків на виплати пенсій від надходжень в пенсійний фонд з лагом в один рік. Розробка автора

Отже, ми можемо простежити чітку пряму залежність між цими двома змінними, для отримання кращого результату відстежемо цю залежність з лагом в два та три роки.

Рис. 3.3. Залежність видатків на виплати пенсій від надходжень в пенсійний фонд з лагом в два роки. Розробка автора

Рис. 3.4. Залежність видатків на виплати пенсій від надходжень в пенсійний фонд з лагом в три роки. Розробка автора

Завдяки обрахункам з лагом в три роки, бачимо що в нас досі є пряма залежність, яку більш чітко видно. Ми отримали рівняння $y=0,5885x + 0,1436$. Це свідчить про те що при рості надходжень в пенсійний фонд на 100 млрд. грн. виплати пенсій зростуть на 58,85 млрд. грн.

Також не менш важливою перспективою є розвиток інноваційних моделей фінансування, таких як соціальні імпакт-інвестиції та соціальні облігації, які можуть залучати приватний капітал для вирішення соціальних проблем. Такі підходи сприяють створенню стабільних та сталої фінансової бази для соціальних програм та ініціатив.

Розвиток системи медичного страхування та медичних послуг також є важливою перспективою в контексті забезпечення соціального захисту населення. Широке впровадження програм медичного страхування може знизити фінансові ризики для населення та забезпечити доступ до якісної медичної допомоги для всіх шарів суспільства. Насамкінець, необхідно звернути увагу на вдосконалення механізмів контролю та моніторингу використання бюджетних коштів у сфері

соціального захисту. Посилення прозорості та ефективності управління фінансами допоможе запобігти корупції та зловживанням, а також забезпечить оптимальне використання ресурсів для досягнення соціальних цілей та задоволення потреб населення [19].

Стратегії оптимізації видатків на соціальний захист населення відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного використання бюджетних ресурсів та максимізації соціального впливу програм та заходів. Оптимізація видатків передбачає вдосконалення механізмів управління фінансами, впровадження ефективних програм та політик, а також забезпечення прозорості та ефективності використання ресурсів. Однією з ключових стратегій є здійснення аналізу потреб та пріоритетів соціального захисту населення. Це передбачає визначення основних проблем та викликів, з якими стикається суспільство, а також ідентифікацію груп населення, які потребують особливої уваги та підтримки. На основі цього аналізу розробляються стратегії та програми, спрямовані на оптимальне задоволення потреб населення.

Ще однією важливою стратегією є вдосконалення механізмів управління фінансами у сфері соціального захисту. Це охоплює впровадження ефективних систем бюджетування, контролю та моніторингу, а також удосконалення процедур закупівель та фінансового звітності. Забезпечення прозорості та відкритості в управлінні фінансами допомагає попередити корупцію та зловживання, а також забезпечує ефективне використання бюджетних коштів.

Також важливою стратегією є впровадження ефективних програм та заходів соціального захисту, спрямованих на підтримку найбільш вразливих груп населення. Це можуть бути програми пенсійного забезпечення, допомоги малозабезпеченим сім'ям, медичного страхування тощо. Важливо, щоб ці програми були спрямовані на досягнення конкретних соціальних цілей та мали вимірювані результати. Загалом, стратегії оптимізації видатків на соціальний захист населення передбачають комплексний підхід до управління фінансовими ресурсами, впровадження ефективних програм та заходів та підтримку найбільш вразливих груп населення. Це

допоможе забезпечити ефективне та справедливе фінансування соціального захисту та покращити якість життя населення [22].

Стратегії оптимізації видатків на соціальний захист населення в сучасних умовах вимагають ретельного аналізу та вдосконалення різних аспектів управління фінансами та реалізації програм. По-перше, це включає в себе аналіз і визначення пріоритетів у фінансуванні соціальних програм, що дозволяє ефективно розподіляти ресурси та спрямовувати їх до найбільш вразливих груп населення. Далі, важливою стратегією є впровадження механізмів контролю та моніторингу, які дозволяють відстежувати ефективність використання бюджетних коштів та вчасно виявляти можливі проблеми чи ризики. Це включає в себе систематичний аналіз фінансової звітності, проведення аудитів та оцінку результатів реалізації програм.

Крім того, однією з ключових стратегій є стимулювання інновацій та ефективних підходів до реалізації соціальних програм. Це може включати в себе застосування сучасних технологій, розвиток партнерських відносин з приватним сектором та громадськими організаціями, а також впровадження новаторських методів управління фінансами та програмами [30].

Отже, важливою стратегією є забезпечення прозорості та відкритості в управлінні фінансами, що дозволяє забезпечити ефективне використання бюджетних коштів та запобігти корупції та зловживанням. Це може включати в себе розширення практики публічного обговорення бюджетних планів та розпорядження ресурсами, а також підвищення доступності інформації про фінансові потоки та витрати у сфері соціального захисту.

Загалом, оптимізація видатків на соціальний захист населення вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних стратегій, спрямованих на ефективне та ефективно використання бюджетних коштів для покращення якості життя громадян і забезпечення соціальної справедливості [38].

3.2 Вдосконалення механізмів розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів

Вдосконалення механізмів розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів є ключовим завданням для забезпечення ефективного та транспарентного управління фінансами у сфері соціального захисту населення. Ця тема включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на вдосконалення процесів розподілу та контролю за використанням бюджетних асигнувань, а також на підвищення ефективності цих механізмів. Основні напрямки вдосконалення включають удосконалення бюджетного планування та фінансового управління, розробку ефективних механізмів контролю та аудиту, впровадження технологій та інформаційних систем для моніторингу та аналізу використання бюджетних коштів, а також забезпечення відкритості та доступності інформації про фінансові процеси у сфері соціального захисту.

Крім того, до цієї теми також відносяться заходи щодо забезпечення високого рівня добросовісності та ефективності використання бюджетних коштів, боротьба з корупцією та встановлення механізмів відповідальності за неналежне використання публічних ресурсів [20].

Ця тема важлива для забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних асигнувань у сфері соціального захисту, що сприяє підвищенню якості надання соціальних послуг та задоволенню потреб населення.

Основні напрямки вдосконалення механізмів розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів у сфері соціального захисту населення спрямовані на покращення ефективності та транспарентності управління фінансами, а також забезпечення максимальної користі від використання публічних ресурсів.

Удосконалення бюджетного планування та фінансового управління передбачає розробку стратегічних цілей та показників ефективності, які дозволять забезпечити цільове використання коштів і здійснювати їх розподіл з урахуванням потреб та

пріоритетів суспільства. Розробка ефективних механізмів контролю та аудиту передбачає впровадження системи моніторингу та оцінки використання бюджетних коштів, а також проведення аудиторських перевірок для виявлення можливих порушень та недоліків у фінансовому управлінні [23].

Впровадження технологій та інформаційних систем сприятиме автоматизації процесів збору, обробки та аналізу фінансових даних, що дозволить забезпечити оперативний та точний контроль за використанням бюджетних коштів. Забезпечення відкритості та доступності інформації про фінансові процеси у сфері соціального захисту передбачає публікацію відповідної інформації для громадськості, а також залучення громадськості та неурядових організацій до процесів моніторингу та контролю за використанням бюджетних коштів. Це важлива складова управління фінансами у сфері соціального захисту, що дозволяє забезпечити відкритість, прозорість та відповідальність у використанні бюджетних ресурсів. Публікація інформації для громадськості сприяє підвищенню свідомості громадян про стан та результативність витрат публічних коштів у сфері соціального захисту. Залучення громадськості та неурядових організацій до процесів моніторингу та контролю створює можливість для ефективного виявлення та вирішення проблем у розподілі та використанні бюджетних коштів, а також сприяє підвищенню відповідальності урядових органів перед суспільством [24].

Для проведення аналізу розподілу коштів у період з 2018 по 2023 рік потрібно взяти дані про бюджетні асигнування на соціальний захист за кожен з цих років та розподілити їх на різні соціальні програми та заходи:

- класифікація програм і заходів: розподілити бюджетні кошти на основні категорії соціального захисту, такі як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, допомога інвалідам, медичне забезпечення, допомога безробітним тощо;
- визначення тенденцій: порівняти обсяги виділених коштів на кожен з перелічених видів соціального захисту в різні роки. виявити зміни у фінансуванні окремих програм та заходів і визначити тенденції їхнього розвитку;

- аналіз пріоритетних напрямків витрат: визначити, на які програми та заходи було спрямовано найбільше коштів у кожен з років. це дозволить виявити пріоритетні напрямки витрат та оцінити їхню значущість для соціального захисту населення;
- виявлення можливих проблем у розподілі та ефективному використанні бюджетних коштів: пошукати нерівномірності у розподілі коштів між різними категоріями соціального захисту та визначити можливі проблеми, такі як нестача фінансування у деяких секторах або недоцільне використання виділених коштів;
- формулювання рекомендацій: на основі проведеного аналізу розробити рекомендації щодо оптимізації розподілу бюджетних коштів на соціальний захист, зокрема, визначити потреби у збільшенні або перерозподілі фінансування для покращення ефективності соціальних програм та заходів (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Розподіл коштів держбюджету на соціальний захист (2018-2023) (2025-2027рр.)

Категорія соціального захисту	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Пенсії	91%	83%	63%	59%	55%	58%
Допомога сім'ям, дітям та молоді	0,1%	0,3%	0,4%	0,7%	0,02%	5%
Ветерани війни та праці	1%	1%	1%	1%	0,3%	1%
Соціальна підтримка непрацевдатних	1%	1%	3%	2%	1%	1%
Житло	2%	12%	12%	15%	8%	3%
Соціальний захист інших категорій населення	4%	3%	22%	23%	35%	32%

Розробка автора.

Дана таблиця відображає розподіл бюджетних коштів на різні категорії соціального захисту протягом періоду з 2018 по 2023 рік. Загальна тенденція показує спадання видатків на пенсії та медичне забезпечення. Рекомендації можуть включати перегляд програм та заходів з метою збільшення ефективності використання коштів

та забезпечення більшої рівноваги у розподілі фінансування між різними категоріями соціального захисту [29].

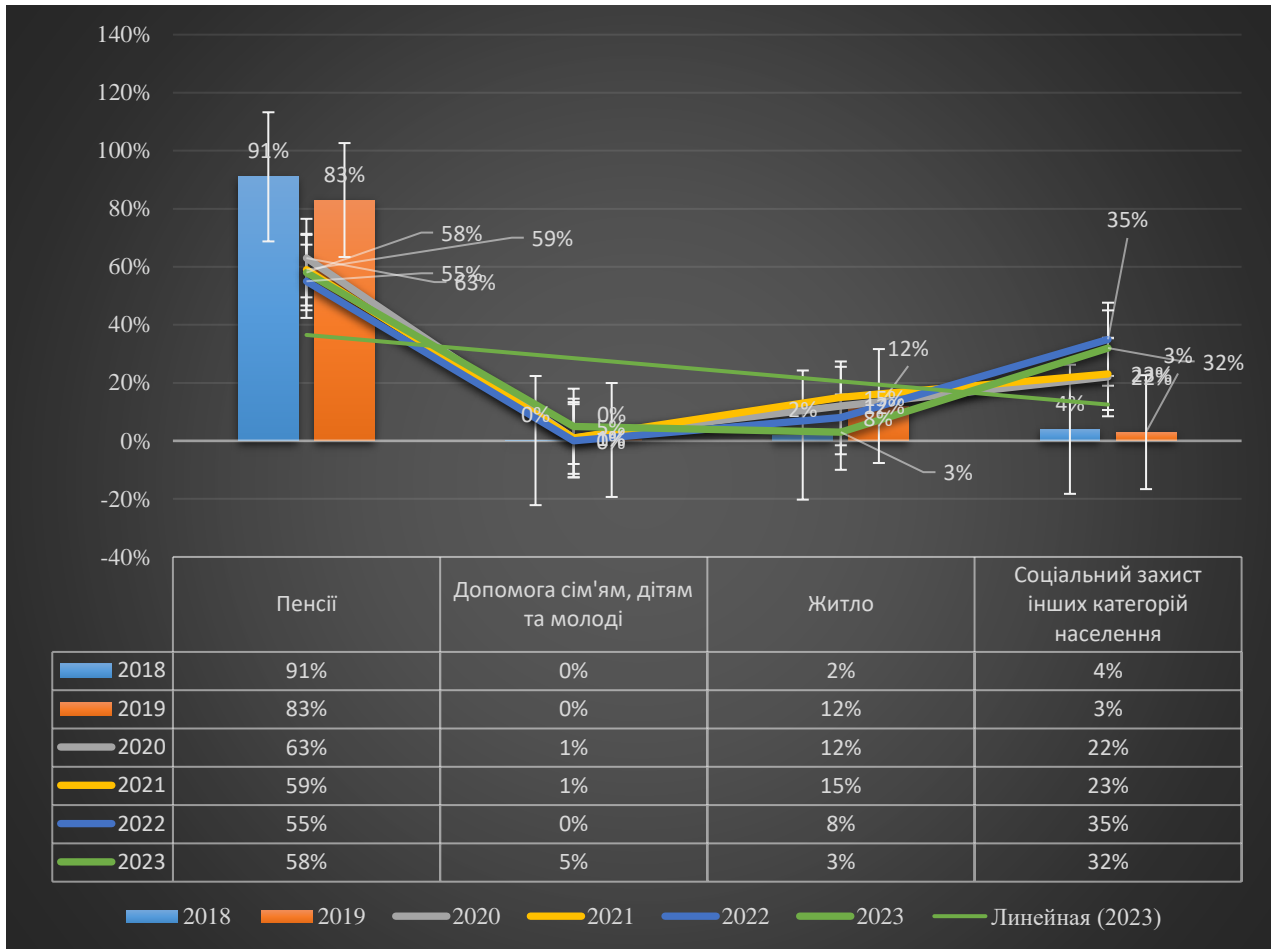
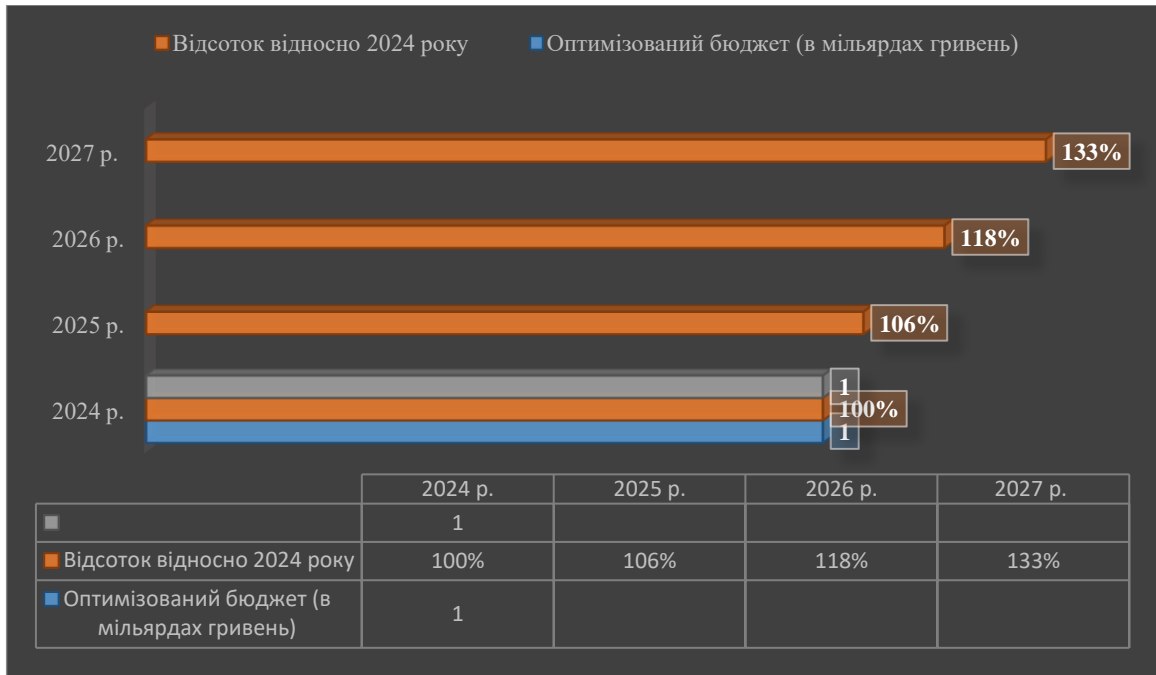

Рис. 3.5. Прогнозовані дані на майбутні роки. Розробка автора

Вдосконалення механізмів розподілу бюджетних коштів у сфері соціального захисту є важливим завданням для забезпечення ефективного використання ресурсів та досягнення соціальних цілей. Це охоплює широкий спектр заходів та політичних рішень, спрямованих на оптимізацію процесів розподілу фінансових ресурсів. Детальніше розглянемо деякі аспекти цього питання:

Рис.3.6. Оптимізоване Бюджетне Планування: Зростання Бюджету на Соціальний Захист (2024-2027). Розробка автора.

– оптимізація бюджетного планування: забезпечення належного розподілу коштів передбачає ретельне планування бюджетних асигнувань на різні програми та ініціативи в сфері соціального захисту. це включає в себе аналіз потреб, пріоритетів та стратегічних цілей, а також розробку планів фінансування, спрямованих на максимізацію соціальних вигод для населення;

– ефективний механізм розподілу коштів: важливим аспектом є створення ефективних механізмів розподілу коштів, які забезпечать прозорий, чесний та ефективний процес розподілу бюджетних ресурсів. це може включати в себе впровадження конкурсних процедур, оцінку ефективності та моніторинг використання коштів;

– розробка критеріїв та стандартів: визначення чітких критеріїв та стандартів розподілу коштів допоможе забезпечити справедливий та ефективний процес. це включає в себе розробку ключових показників успішності, на основі яких відбувається прийняття рішень про розподіл фінансових ресурсів;

– залучення стейкхолдерів: важливо залучати різні зацікавлені сторони, такі як урядові органи, громадські організації, академічна спільнота та громадяни, до процесу розподілу коштів. це допоможе забезпечити більшу легітимність та ефективність рішень [31];

– постійний моніторинг та аналіз: важливо здійснювати постійний моніторинг та аналіз ефективності розподілу бюджетних коштів, щоб вчасно виявляти проблеми та удосконалювати механізми розподілу. це дозволить забезпечити найкраще використання обмежених ресурсів та досягнення соціальних цілей.

Вдосконалення механізмів розподілу бюджетних коштів у сфері соціального захисту є ключовим елементом підвищення ефективності та ефективності цих програм. Це вимагає комплексного підходу та постійного удосконалення з метою забезпечення належного розподілу ресурсів та досягнення максимальних соціальних вигод для населення (рис.3.6.).

Рис. 3.7. Звіт про прогнозований бюджет на соціальний захист з 2024 по 2027 рік. Розробка автора

Отже, вдосконалення механізмів розподілу бюджетних коштів у сфері соціального захисту є невід'ємною складовою ефективного управління фінансовими ресурсами. Це важливий крок у забезпеченні ефективного використання обмежених бюджетних асигнувань та досягненні соціальних цілей. Послідовне вдосконалення процесів розподілу коштів, розробка чітких критеріїв та стандартів, а також залучення різних стейкхолдерів сприяє покращенню транспарентності, ефективності та легітимності фінансових процесів у сфері соціального захисту. Важливо забезпечити постійний моніторинг та аналіз результатів, щоб вчасно виявляти та вирішувати проблеми, а також удосконалювати існуючі механізми розподілу коштів для забезпечення належної підтримки та захисту соціальних потреб громадян.

3.3 Інноваційні підходи до фінансування соціального захисту

Інноваційні підходи до фінансування соціального захисту включають в себе новаторські стратегії та механізми, спрямовані на забезпечення стабільності, ефективності та сталості соціальних програм. Ці підходи враховують сучасні тенденції, виклики та можливості, які виникають у сфері соціального захисту:

– соціальні інвестиції: цей підхід передбачає інвестування коштів у соціальні програми та проекти з метою отримання соціальних, економічних та людських вигод. інвестори можуть бути як державними органами, так і приватними компаніями або благодійними організаціями. перспективність цього підходу полягає в тому, що він сприяє залученню додаткових ресурсів та підвищує ефективність використання бюджетних коштів;

– соціальні інновації: цей підхід передбачає розробку та впровадження нових технологій, підходів та моделей у сфері соціального захисту. інновації можуть стосуватися як фінансових інструментів (наприклад, мікрофінансування), так і організаційних методів (наприклад, партнерства між секторами). цей підхід

спрямований на поліпшення якості послуг та забезпечення більшої доступності до соціальних програм для населення [16];

– публічно-приватні партнерства: цей підхід полягає у спільній діяльності державних та приватних секторів з метою фінансування та впровадження соціальних програм. публічно-приватні партнерства можуть призвести до залучення приватного капіталу та експертизи для підтримки соціальних ініціатив та проєктів, а також забезпечити більшу ефективність та інноваційність у реалізації програм соціального захисту;

– альтернативні джерела фінансування: цей підхід включає в себе пошук нових джерел фінансування для соціального захисту, таких як меценатство, благодійні внески, фінансові інновації тощо. розширення джерел фінансування може допомогти забезпечити стабільність та сталість фінансування соціальних програм у майбутньому.

Впровадження інноваційних підходів до фінансування соціального захисту вимагає комплексного підходу та співпраці різних стейкхолдерів. Важливо забезпечити належне планування, моніторинг та оцінку результатів для ефективного впровадження цих підходів та забезпечення позитивного впливу на соціальний захист населення [14].

Соціальні інвестиції включають в себе інвестування коштів з метою отримання соціальних, економічних та людських вигод. Це означає, що приймаються рішення про розміщення капіталу з урахуванням його можливого позитивного впливу на суспільство, навколишнє середовище та якість життя людей. Соціальні інвестиції можуть бути спрямовані на різноманітні сфери, включаючи здоров'я, освіту, житлове будівництво, розвиток місцевої інфраструктури, підтримку малого бізнесу, а також на заходи, спрямовані на зменшення бідності та нерівності. Ці інвестиції можуть приносити як матеріальний дохід, так і соціальну та екологічну користь, сприяючи сталому розвитку та покращенню якості життя людей.

Це можуть бути як державні органи, так і приватні компанії або благодійні організації. Давайте розглянемо детальніше, хто і як інвестує в соціальні проекти (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Інвестори в соціальні проекти: типи та види інвестицій

Тип інвестора	Опис
Державні органи	Уряди країн вкладають значні кошти у соціальні програми та проекти для забезпечення соціального захисту населення, такі як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, медичне забезпечення та освіта.
Приватні компанії	Багато приватних компаній інвестують у соціальні проекти через програми корпоративної соціальної відповідальності (CSR), пожертви на благодійність, спонсорство соціальних заходів та інші ініціативи.
Благодійні організації	Неприбуткові та благодійні організації здійснюють збір коштів через різні програми та ініціативи та спрямовують їх на реалізацію різноманітних соціальних програм.
Інституційні інвестори	Пенсійні фонди, страхові компанії та інші фінансові установи можуть інвестувати у соціальні фонди та проекти, що пропонують стабільний дохід та соціальні вигоди.
Приватні інвестори	Індивідуальні особи також можуть інвестувати в соціальні проекти через соціальні фонди, мікрофінансові установи та інші інструменти, наприклад, участь у краудфандингових кампаніях.

Розробка автора

Ці різноманітні джерела фінансування дозволяють реалізувати широкий спектр соціальних проектів та програм, що сприяють покращенню якості життя та соціального захисту населення.

Соціальні інновації - це новаторські підходи, методи, стратегії або технології, спрямовані на вирішення соціальних проблем та покращення якості життя суспільства. Це можуть бути нові форми організації, програми або послуги, які відповідають на виклики соціальної сфери та сприяють розвитку громад. Соціальні інновації можуть охоплювати широкий спектр галузей, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, екологічна стійкість, розвиток місцевої економіки та інші. Вони спрямовані на створення нових можливостей для розв'язання соціальних проблем та досягнення позитивних змін у суспільстві [18].

Одним із ключових аспектів соціальних інновацій є їхній потенціал змінити підходи до розв'язання проблем, забезпечуючи більш ефективні, ефективні та стали розвиток рішення. Це може включати в себе залучення нових стейкхолдерів, використання нових технологій або розвиток інноваційних фінансових моделей. Соціальні інновації також сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку підприємництва та підтримки ініціатив громадського сектора. Вони можуть бути драйвером для створення нових ринків та стимулювання економічного зростання, одночасно сприяючи соціальному прогресу та підвищенню якості життя населення.

Публічно-приватні партнерства (ППП) - це форма співпраці між урядовими органами та приватним сектором з метою спільної реалізації проектів або програм. Вони можуть включати в себе широкий спектр діяльностей, від будівництва та управління інфраструктурними об'єктами до надання соціальних послуг та розвитку місцевих громад.

Основна ідея публічно-приватних партнерств полягає в тому, щоб залучити експертність та ресурси приватного сектору для ефективного вирішення соціальних проблем та досягнення стратегічних цілей уряду. При цьому уряд може забезпечити необхідний законодавчий фреймворк, фінансову підтримку та політичну підтримку проектів [29].

Публічно-приватні партнерства мають декілька переваг. Вони можуть забезпечити ефективніше використання ресурсів, швидше впровадження проектів та зменшення ризиків, пов'язаних з їх реалізацією. Крім того, вони сприяють інноваціям та розвитку нових технологій, оскільки приватний сектор часто має доступ до передових технологій та експертизи. Проте публічно-приватні партнерства також мають свої виклики та обмеження. Серед них можна виділити нерівновагу інтересів між учасниками, ризик недостатньої конкуренції та можливість виникнення корупції. Тому важливо ретельно розробляти правила партнерства та забезпечувати прозорість та відповідальність у процесі його реалізації.

Альтернативні джерела фінансування соціального захисту включають різноманітні методи та інструменти, які використовуються для збору коштів на соціальні програми та проекти, окрім традиційних джерел, таких як бюджетні асигнування та податкові надходження. Такі альтернативні джерела можуть бути важливим доповненням до фінансування соціального захисту і дозволяють залучати нові ресурси та здійснювати інноваційні підходи до розв'язання соціальних проблем [36].

До альтернативних джерел фінансування соціального захисту відносяться:

- благодійні внески: це кошти, що збираються від приватних осіб, компаній або фондів за добровільними пожертвами на підтримку соціальних програм і проектів;
- гранти: гранти надаються урядовими організаціями, міжнародними організаціями або фондами для фінансування конкретних соціальних ініціатив.
- соціальні інвестиції: це інвестиції у соціально орієнтовані підприємства або проекти, які мають позитивний соціальний вплив, а не лише прибутковість;
- фінансування від міжнародних організацій: різні міжнародні організації, такі як світовий банк, міжнародний валютний фонд та інші, можуть виділяти кошти на соціальні програми в країнах-учасницях;
- спонсорські програми та партнерства: приватні компанії можуть фінансувати або спонсорувати конкретні соціальні проекти або програми в обмін на публічне визнання або інші переваги [35];
- соціальні облігації: це вид облігацій, кошти з продажу яких використовуються на фінансування проектів, спрямованих на розв'язання соціальних проблем, наприклад, житлові програми, освітні ініціативи тощо;
- краудфандинг: це процес залучення коштів від широкого загалу через інтернет для фінансування конкретних проектів або ініціатив.

Використання альтернативних джерел фінансування соціального захисту може сприяти забезпеченню стабільності та ефективності соціальних програм, а також

допомогти вирішити певні проблеми, пов'язані з нестачею коштів у державному бюджеті. Однак їх ефективне використання вимагає ретельного планування, контролю та забезпечення прозорості у використанні фінансових ресурсів.

Фінансування соціального захисту є однією з найважливіших складових соціальної політики кожної країни. Існують різні підходи до фінансування соціального захисту, які можуть варіюватися в залежності від економічної ситуації, політичних умов, культурних особливостей та інших факторів. Деякі з найбільш поширених підходів включають:

- державне фінансування: у більшості країн держава є основним джерелом фінансування соціального захисту. це означає, що уряди виділяють кошти з державного бюджету на пенсії, допомогу малозабезпеченим сім'ям, медичне забезпечення та інші соціальні програми [25];
- податкове фінансування: іншим способом фінансування є збирання податків від громадян і підприємств. ці кошти можуть бути спрямовані на соціальні виплати та програми. рівень податків і їхнє розподілення можуть значно впливати на доступність та якість соціального захисту;
- приватне фінансування: приватні особи, компанії та благодійні організації можуть також здійснювати пожертви або фінансувати конкретні соціальні проекти через благодійність, спонсорство або інші форми приватної підтримки;
- міжнародне фінансування: у деяких випадках країни можуть отримувати фінансову допомогу від міжнародних організацій або держав-донорів для підтримки соціального захисту. це можуть бути гранти, кредити або інші форми фінансової допомоги;
- соціальні інвестиції: інвестиції у соціально орієнтовані проекти та підприємства можуть забезпечити не лише фінансовий дохід, але й соціальний вплив, наприклад, створення робочих місць для малозабезпечених груп населення;

– співфінансування: уряди можуть встановлювати партнерства з приватним сектором або місцевими органами влади для спільного фінансування та реалізації соціальних програм та проектів [26].

Ці підходи часто комбінуються в залежності від конкретних умов кожної країни і потреб її населення. Істотним є забезпечення ефективного та цільового використання фінансових ресурсів для досягнення соціальних цілей і підвищення якості життя населення.

Таким чином, можна сказати, що у контексті фінансування соціального захисту важливо розглядати широкий спектр підходів та механізмів, які дозволяють забезпечити ефективну та стабільну систему соціального захисту для населення. Державне фінансування залишається основним джерелом, але важливо також враховувати можливості приватного сектору, міжнародного співробітництва та інноваційних підходів. Соціальні інвестиції, публічно-приватні партнерства та розвиток альтернативних джерел фінансування відкривають нові можливості для покращення якості соціальних послуг та забезпечення соціального захисту населення. Ключовим аспектом є забезпечення прозорості, ефективності та справедливого розподілу коштів для досягнення соціальних цілей і забезпечення благополуччя суспільства.

Висновки до третього розділу

1. Впровадження стратегій оптимізації видатків на соціальний захист вимагає комплексного підходу та систематичного аналізу розподілу коштів, спрямованих на соціальні програми. Важливо забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів шляхом раціонального планування та розподілу фінансових потоків, зокрема шляхом визначення пріоритетних напрямків витрат та уникнення надмірного або неефективного фінансування. Такий підхід дозволить оптимізувати

витрати, забезпечуючи максимальний соціальний вплив та забезпечуючи необхідний рівень соціального захисту для всього суспільства.

2. Вдосконалення механізмів розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів є критично важливим для забезпечення ефективного та прозорого управління фінансами у сфері соціального захисту. Це передбачає розвиток ефективних інструментів бюджетного планування, впровадження систем контролю та аудиту, а також забезпечення доступності та відкритості інформації для громадськості. Посилення цих механізмів сприятиме забезпеченню відповідального та транспарентного використання бюджетних ресурсів, що є ключовим для забезпечення ефективного функціонування системи соціального захисту та задоволення потреб населення.

3. Інноваційні підходи до фінансування соціального захисту відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного та стабільного функціонування системи соціального захисту. Шляхом поєднання ресурсів держави, приватного сектору, благодійних організацій та інституційних інвесторів можна забезпечити необхідне фінансування для реалізації соціальних програм та проектів. Ці підходи сприяють інноваціям у фінансовій сфері, стимулюють розвиток нових соціальних ініціатив та сприяють підвищенню ефективності діяльності у сфері соціального захисту населення.

ВИСНОВКИ

Досліджено визначення соціального захисту. Доведено, що ефективна система соціального захисту сприяє зменшенню нерівностей, підвищує якість життя та забезпечує соціальну справедливість. Відповідно до цього дослідження, розробка та реалізація стратегій оптимізації видатків, вдосконалення механізмів розподілу та контролю за їх використанням, а також застосування інноваційних підходів до фінансування є ключовими складовими для підтримки та розвитку системи соціального захисту.

Вивчено основні напрями соціального захисту. Визначено, що ефективна реалізація цих напрямів є важливою для забезпечення соціальної справедливості та підтримки потреб населення. Дослідження показало, що зростаючі вимоги сучасного суспільства ставлять перед урядами та громадськістю виклики у забезпеченні ефективного та справедливого соціального захисту, що вимагає постійного аналізу та удосконалення системи соціального захисту відповідно до змінних потреб і умов.

Розглянуто міжнародний досвід у сфері соціального захисту. Встановлено, що країни вирішують подібні проблеми залежно від своєї економічної, політичної та культурної специфіки. Перевірено різні моделі соціального захисту та їх ефективність, враховуючи контекст індивідуальних потреб та ситуацій кожної країни. Встановлено, що взаємодія міжнародних організацій, держав та цивільного суспільства є ключовим фактором у вдосконаленні системи соціального захисту на світовому рівні.

Розроблено загальний аналіз бюджетних видатків на соціальний захист. В результаті чого виявлено ключові аспекти фінансування цієї сфери. Проведений аналіз дозволив виявити тенденції у зміні обсягів видатків, а також пріоритетні напрямки витрат на соціальний захист. На основі цих даних можна зробити висновок про ефективність та ефективне використання бюджетних ресурсів у цій сфері, а також

визначити можливі шляхи для оптимізації видатків та поліпшення соціального захисту населення.

Проаналізовано ефективність використання бюджетних коштів на соціальний захист. Результати аналізу вказують на певні позитивні та негативні тенденції у використанні коштів, а також виявлено можливі шляхи покращення ефективності витрат у досягненні соціальних цілей. В цілому, цей аналіз сприяє розумінню того, як ефективно використовуються бюджетні ресурси у сфері соціального захисту та дозволяє розробити рекомендації для подальшого вдосконалення системи фінансування.

Запропановано стратегії оптимізації видатків на соціального захисту, що базуються на аналізі розподілу та ефективності витрат. Ці стратегії спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, забезпечення більшого соціального впливу та зменшення можливих нерівностей у доступі до соціальних послуг. Реалізація таких стратегій може сприяти покращенню якості соціального захисту та підтримці тих, хто потребує допомоги, забезпечуючи більш ефективне використання обмежених фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранник Л. Б. Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення: теоретичний аспект. *Вісник ДДФА. Економічні науки*. 2014. № 1. С. 8 - 15.
2. Бліхар М., Гей К. Правові засади складання та розгляду бюджетної декларації. *Підприємницьке господарство і право*. 2021. №6.
3. Богдан Т. Бюджетні видатки 2021 року: злети і падіння. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/505515_byudzhetni_vidatki_2021_roku_zleti_i.html
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456- VI. (у ред. від 18.04.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 01.02.2024)
5. Валовий внутрішній продукт України (за даними Міністерства фінансів України). URL: <http://index.minfm.com.ua/index/gdp/>
6. Венцель В.Т. Бюджетна політика як інструмент реалізації соціальної функції держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. *Серія: Державне управління. Том 31 (70)*. 2020. №4
7. Возняк Г. Фінансова децентралізація та стале ендегенне зростання регіонів: формалізація напрямів впливу. *Світ Фінансів*. 2019. № 2(59). С. 49–59.
8. Доходи та витрати населення за регіонами України (за даними Державної служби статистики України). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С.568 - 571
10. Дюк А.А. Формування системи видатків державного бюджету та їх оптимізація. *Ефективна економіка*. 2018. №3.
11. Загальна декларація про права людини: документ 995 015. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/995_015#Text

12. Звіт про виконання показників бюджету Пенсійного фонду України за 2017 р. (за даними Пенсійного фонду України). URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensij-nogofondu-ukrayiny/>

13. Звіт про виконання показників бюджету Пенсійного фонду України за 2016 р. (за даними Пенсійного фонду України). URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensij-nogofondu-ukrayiny/>

14. Звіт про виконання показників бюджету Пенсійного фонду України за 2019 р. (за даними Пенсійного фонду України). URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensij-nogofondu-ukrayiny/>

15. Звіт про виконання показників бюджету Фонду соціального страхування України за 2015 р. (за даними Фонду соціального страхування України). URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/category/919872>

16. Звітність про виконання Державного бюджету за 2015 рік (за даними Державно і казначейської служби України). URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannyaderzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2015-rik> (дата звернення: 21.01.2024)

17. Іваницька М. П. Проблеми мобілізації доходів місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення. Матеріали загальноуніверситетської наукової 69 конференції професорсько-викладацького складу “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ” (Тернопіль, 10 квітня 2018 р.). *Тернопіль: Вектор, 2018. С. 38–40.*

18. Іванова А. М., Вацлавський О. І. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації в Україні. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: збірник тез доповідей XVII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. С. 96 - 98.

19. Казюк Я., Вензель В., Герасимчук І. *Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати 2018 року та перспективи 2019.* URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10670?page=2>
20. Катан Л. І., Качула С. В., Демчук Н. І., Павлова Д. К. *Формування місцевих бюджетів в умовах реформування суспільних фінансів України. Агросвіт.* 2020. №3. С.3-12. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2020/2.pdf
21. Качула С.В. *Фактори модернізації державної фінансової політики у системі соціального розвитку суспільства. Фінансовий простір.* 2019. № 1 (33). С. 41-54.
22. Квасниця О.В., Білобран Г.Ю., Стасюк М.В. *Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації. III Міжнародна науковопрактична конференція “Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб’єктів господарювання: сучасний стан та перспективи” 23-24 грудня 2016р. м. Одеса.* 2016. С. 168-169.
23. Ключан В.В., Мірошник В.О., Надточий К.П. *Особливості об’єднання територіальних громад в Україні. Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 1. С. 142—147. DOI: 10.32702/2306 6814.2020.1.142.
24. Конєва І.І. *Формування та використання місцевих бюджетів України в умовах децентралізації. Економіка і суспільство.* 2018. №2.
25. Коноваленко Д. В. *Дефіцит сектору загального державного управління та його прогнозування в системі управління державними фінансами: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2019. 23 с*
26. Коноваленко Д.В. *Фіскальні правила, як інструмент регулювання дефіциту сектору загального державного управління. Модернізація економіки у контексті інноваційного розвитку: напрями та пріоритети: матеріали міжнарод. наук.практ. конф. (Дніпро, 17 лист. 2018 р.). Дніпро: Наукова економічна організація “Перспектива”. 2018. 74–78.*

27. Консолідація державних фінансів: монографія. Луніна І.О., Булана О.О., Степанова О.В. та ін. К., 2017. 44 с.
28. Короленко Р. В., Ухова І. М. Проблеми формування та функціонування місцевих бюджетів. *Modern Economics*. 2018. №8. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/problems-of-formation-and-functioning-of-localbudgets/>.
29. Коцюберенко Г.М., Щербатюк А.В. Практика та проблематика формування місцевих бюджетів (на прикладі обласного бюджету Одеської області). *Науковий вісник*. 2018. №1 (253).
30. Кужелєв М.О., Плахотнюк В.В. Формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. *Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів*. 2018. Вип. 36/1.
31. Латковська Т.А., Гриб А.Д. Впровадження інформаційних технологій у фінансово-правову сферу та їх вплив на правову культуру. *Juris Europensis Scientia*. 2022. №1.
32. Луніна І.І. Місцеві бюджети України: пошук нових підходів до проведення реформ. *Економіка України*. 2016. №3. С.31-40.
33. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань: Видавець “Сочінський М. М.”, 2016. 496 с
34. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань: Видавець “Сочінський М. М.”, 2016. 496 с.
35. Мартиненко В. В. Макроекономічні фактори модернізації фіскальної політики України. *Фінансовий простір*. 2019. № 1(33). С. 147–157. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(33\).2019.177113](https://doi.org/10.18371/fp.1(33).2019.177113).
36. Місцеве самоврядування в Україні. 2017 рік. О.В. Гарник та ін.; за ред. О.В. Слобожана. Київ, 2017. URL: http://auc.org.ua/sites/default/files/library/ms_2017.pdf

37. Напрями формування податкової політики України в контексті фіскальної децентралізації та розширення бази оподаткування: монографія за ред. А. І. Крисоватого, О. М. Десятнюк. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 182 с.
38. Насібова О. В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава*, 2019. № 8. С. 35 - 40.
39. Нікітчина О. В. Особливості формування інституту соціального захисту населення України (на прикладі Житомирської області). URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
40. Нормативна база. Децентралізація. Соціальний захист населення. Асоціація міст України: веб-сайт. URL:<https://www.auc.org.ua/galuz/socialnyuzahyst#docs>
41. Осіпова Л. В., Плахтій В. Г. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: сучасний стан та перспективи. *Проблеми економіки та політичної економії*, 2018. № 1. С. 125 - 138.
42. Осіпова Л., Грицик Н. Фінансування соціального забезпечення в умовах децентралізації. *Приазовський економічний вісник*, 2019. Випуск 3 (13). С. 10 - 15.
43. Пабат М.Г. Про окремі аспекти формування доходної частини бюджетів місцевого та регіонального самоврядування. *Фінанси України*. 2016. №10. С.11-14.
44. Павленко О.П., Лагно О.О. Проблеми формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. V Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених “Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами” 17 листопада 2021 р. 2021. С.118-120.
45. Павленко О.П., Лагно О.О. Теоретичні аспекти формування місцевих бюджетів України Науковий вісник ПУЕТ. Серія “Економічні науки”. 2021. №2 (103). С.41-47.
46. Павлюк К.В., Шапоренко О.О. Підвищення ефективності видатків державного бюджету в умовах реформ. *Наукові праці НДФІ*. 2016. №4 (77).

47. Петраков Я. В. Еволюція парадигм використання неподаткових бюджетних доходів як інструменту мобілізації фінансових ресурсів до державного бюджету. *Вісник ЧДТУ*. 2017. № 43. 280 с
48. Постанова Верховної Ради України “Про Бюджетну декларацію на 2022-2024 роки” від 15.07.2021 №1652-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
49. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: *монографія ЛНУ ім. І.Франка*. Львів. 2018. 312 с.
50. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету. *Київ. нац. торг.екон.ун-т*, 2019.
51. Тімофєєва М. І. Сутність соціального захисту населення. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 2016. №6 (230.) С. 169-174.
52. Управління проектами. Навч.посібн. П.П. Микитюк, В.Я. Брич, Т.Л. Желюк та ін.. Тернопіль, *Економічна думка*, 2017. 320 с.
53. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
54. Доходи держбюджету Україною URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
55. Пенсійний фонд України URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
56. Доходи Пенсійного фонду України. URL: <http://old.cost.ua/budget/revenue/pension/>